

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ
ÚSTAV EKONOMIE

VÝVOJ EKONOMIKY KAZACHSTÁNU
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Anastasija Fadejeva

VEDOUCÍ PRÁCE: Ing. Jan Šolta, CSc.

2009

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATION
INSTITUTE OF ECONOMICS

**THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF
THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**
BACHELOR WORK

AUTHOR: Anastasija Fadejeva

SUPERVISOR: Ing. Jan Šolta, CSc.

2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 04. 2009

Anastasija Fadejeva

ANOTACE

Tato práce se zabývá vývojem ekonomiky Kazachstánu od doby oddělení od Sovětského svazu do konce roku 2006. První část práce je zaměřena na charakterizování základních hospodářských ukazatelů v ekonomice Kazachstánu od vyhlášení nezávislosti do roku 2006. Ve druhé části je podrobně analyzován samotný proces transformace ekonomiky v Kazachstánu. Třetí část se zaměřuje na rusko-kazašské vztahy. V další části práce jsou pak popsány kazašsko-české vztahy.

KLÍČOVÁ SLOVA

vývoj ekonomiky, Kazachstán, proces transformace ekonomiky, Rusko, česko-kazašské vztahy Kazachstán, SSSR

TITLE

The economic development of the Republik of Kazakhstan

ANNOTATION

This work deals with the economic development of Kazakhstan since its separation from Soviet Union till the end of 2006. First part is focused on characterization of the basic economic indicators of Kazakhstan's economy from the declaration of independence to the year 2006. In the second part the process of economic transformation in Kazakhstan is analyzed in detail. The third part focuses on the Russian-Kazakhstan relations. In the following part of the work Kazakhstan-Czech relations are described.

KEYWORD

The evolution of the economy, Kazakhstan, process of transforming the economy, Russia, Kazakhstan-Czech relations, USSR

OBSAH

Úvod.....	7
1 EKONOMIKA KAZACHSTÁNU PO ODDĚLENÍ OD SSSR.....	8
1.1 Problémy kazašské ekonomiky po vyhlášení nezávislosti.....	8
1.2 HDP.....	10
1.2.1 Státní rozpočet.....	13
1.3 Inlace.....	14
1.4 Vývoj zahraničního obchodu.....	16
1.5 Vývoj směnného kurzu.....	19
1.6 Nezaměstnanost.....	21
1.7 Vývoj mzdy.....	23
1.7.1 Úroveň chudoby.....	24
2 proces transformace ekonomiky kazachstánu.....	25
2.1 První etapa transformace kazachstánské ekonomiky (1992-1993).....	31
2.2 Ekonomické reformy v období 1993-1997.....	34
2.3 Ekonomické reformy v období 1998-2004.....	38
3. rusko-kazašské vztahy.....	42
3. 1 Kazašsko – ruské vztahy v rámci SNS.....	43
3. 2 Současné vzájemné vztahy.....	45
3. 2. 1 Geopolitická rovina rusko-kazašských vztahů.....	45
3. 2. 2 Ekonomická dimenze ve vzájemných vztazích Kazachstánu a Ruska.....	47
3. 2. 3 Surovino-energetická dimenze.....	49
4. česko – kazašské vztahy.....	52
4. 1 První etapa spolupráce.....	52
4. 2 Druhá etapa rozvoje česko-kazašských vztahů.....	53
4. 3. Současné vzájemné vztahy.....	53
4. 3. 1 Perspektivní položky českého exportu (velikost trhu, podíl domácí výroby a dovozu).....	56
4. 3. 2 Firmy a joint-ventures ve vzájemném obchodu a v ostatních oblastech ekonomické spolupráce.....	58
4. 3. 3 Zahraniční rozvojová spolupráce.....	59
4. 3. 4 Vzájemná výměna v oblasti služeb.....	60

Závěr	62
Seznam literatury	64
Seznam tabulek.....	69
Seznam obrázků.....	70

Úvod

Kazachstán se nachází na rozhraní dvou kontinentů – Evropy a Asie a je zeměpisným středem evropsko-asijského subkontinentu. Patří mezi nejrozlehlejší země světa (plocha 2 717 300 km² – 34krát více než ČR) a je územně největším vnitrozemským státem (9. ve světě). Na ploše zde žije asi 17,5 milionu obyvatel (údaj k 1. 1. 2007). Hustota osídlení činí 6,16 osob na km². Na severu a západu hraničí s Ruskem, na východě s Čínou a na jihu s Kyrgyzstánem, Uzbekistánem a Turkmenistánem, z jihozápadu je omýván vodami Kaspického moře. Většina obyvatel jsou Kazaši (59,2 %), 25,6 % tvoří Rusové, 2,9 % Ukrajinci, 2,9 % Uzbekové a 1,4 % Němci. Ostatní jsou přistěhovalci z bývalých zemí SSSR. 69 % obyvatel vyznává sunnitský islám, 28 % je pravoslavných křesťanů a 2 % obyvatel jsou evangelíci. Hlavním městem byla až donedávna Alma-Ata (Almaty), na jaře 1998 bylo správní centrum země přesunuto do města Akmola (dříve Celinograd) na severu u hranic s ruskou Sibiří, které bylo poté přejmenováno na Astanu. V Kazachstánu se mluví kazašsky, úředním jazykem je i ruština¹.

Republika Kazachstán je nezávislá republika, parlamentní demokracie s výrazným prezidentským režimem. Ústřední politickou postavou Kazachstánu je jeho prezident Nursultan Nazarbajev, zvolený do funkce na pět let v roce 1991. V dubnu 1995 bylo jeho funkční období prodlouženo referendem do roku 2000. V srpnu 1995 byla přijata (rovněž referendem) nová ústava KZ, která koncentruje moc v rukou prezidenta a umožňuje jeho dominantní postavení ve vztahu k parlamentu, vládě a soudní moci. Na jaře roku 1999 se však prezident N. Nazarbajev, ještě před ukončením svého volebního období, nechal zvolit na 7 let. Dne 4. prosince 2005 byl N. Nazarbajev znovu zvolen prezidentem. Svého úřadu se oficiálně ujal v den inaugurace 11. 1. 2006.

¹[7] *Istorija Kazachstana*. Almaty: Dauir, 1993.

1 EKONOMIKA KAZACHSTÁNU PO ODDĚLENÍ OD SSSR

Kazachstán, jakožto součástí SSSR, přijal ústavní zákon o své nezávislosti 16. 09. 1991, v podstatě v době, kdy už Sovětský svaz neexistoval. Znamenalo to, že Kazachstán přijal nezávislost ne z vlastní vůle, ale možná, že se naopak proti své vůli stal nezávislým suverénním státem, svéprávným členem světového společenství a vytyčil si cíl - stát se zemí s tržní ekonomikou, která tvoří základ pro prosperující civilizované země a je přirozeným modelem pro rozvoj ekonomiky². První léta nezávislosti si sám prezident N. Nazarbajev nazýval obdobím přežití. „Tehdy jsme přežívali“, „Hledali jsme svoji cestu“, „Bylo to těžké období“³. Na rozdíl od baltských států, Gruzie nebo Ukrajiny, Kazachstán nepodnikal v devadesátých letech žádné kroky k odtržení od Ruska a neměl ani v plánu se oddělit od Sovětského svazu. Na referendu 17. 03. 1991 se převážná většina Kazachstánců vyslovila pro zachování SSSR. Nursultan Nazarbajev důrazně protestoval proti známým Bělovežským smlouvám mezi Ruskem, Ukrajinou a Běloruskem, které byly podepsány 8. srpna. Když už bylo zřejmé, že zachovat Sovětský svaz není možné, právě Nazarbajev trval na tom, aby proběhla nová konference a podepsala se nová smlouva. To se uskutečnilo 21. prosince 1991 v Alma-Atě. Lídři 11 bývalých sovětských republik podepsali tehdy Deklaraci o vzniku Společenství nezávislých států (SNS) a o zániku Svazu Sovětských Socialistických Republik. Tuto deklaraci podepsal i Nursultan Nazarbajev, který byl 1. prosince 1991 znovu zvolen na funkci prezidenta Kazachstánu, ale tentokrát cestou všenárodního hlasování.

1.1 Problémy kazašské ekonomiky po vyhlášení nezávislosti

První týdny po rozpadu Sovětského svazu proběhly ve všech republikách SNS v podmínkách ekonomického a finančního chaosu, protože vláda Ruské federace, bez ohledu na zájmy ostatních států, vyhlásila liberalizaci cen, které se už k 1. lednu 1992 vzrostly v průměru čtyřikrát na všechny druhy zboží a nadále rostly. Důsledkem bylo znehodnocení jak úspor obyvatelstva, tak i provozních prostředků podniků. Kazachstán byl nucen vyhlásit vytvoření totálního přidělového systému⁴. Rozpad SSSR byl nejvíc

² [11] KOROTČEŇA, I. M. *Sodružestvo nezavisimych gosudarstv*, Minsk: Pangraf, 1996.

³ [45] NAZARBAJEV, N. A. *Osmyslenije proždennogo...*, s. 11.

⁴ [11] KOROTČEŇA, I. M. *Sodružestvo nezavisimych gosudarstv*, Minsk: Pangraf, 1996.

bolestivý právě pro státy Střední Asie a Kazachstán, neboť jejich ekonomika se vytvářela jako součást ekonomiky celého Svazu a nebyla soběstačná.

Jak je známo, ekonomika Sovětského Svazu se budovala na základě maximální centralizace a pevně stanoveného závazného plánu. Ten zároveň s tím předpokládal velmi přísnou dělbu práce a jenom výhradně vytvoření velké produkce. Reálná konkurence v rámci těch nebo jiných odvětví se nepodporovala, a iniciativa v oblasti soukromého hospodářství vůbec nepřipadala v úvahu, protože soukromé vlastnictví v SSSR bylo zákonem zakázáno.

Nesmělé pokusy o rozšíření nejenom družstevního, ale i soukromého vlastnictví byly učiněny teprve v roce 1989-1990 v rámci gorbáčovské „perestrojky“. V sovětském systému ekonomiky se předpokládalo, že nanejvýš 3 velké podniky jsou schopny zajistit potřeby celého Svazu. Kazachstán se nemusel starat o produkci seker a hřebíků, zápalek nebo papírového nádobí. Musel naopak zásobovat zemi obilím a bavlnou, rudou a kovy. Ale co teď? Co měl dělat Kazachstán se svými kovy? Navíc většina velkých podniků byla podřízena svazovým ministerstvům a byla řízená přímo z Moskvy. Co se týče podniků obrovských obranných komplexů, vláda jednotlivých svazových republik často ani nevěděla, co ve kterém podniků se vlastně vyrábí. Stovky velkých podniků v Kazachstánu se ocitly bez zdrojů financování a bez vedení. Tyto podniky zůstaly bez bývalých trhů. Skoro všechny velké stavby, které probíhaly v různých oblastech Kazachstánu a Střední Asie, se zastavily⁵. Přesto však se Kazachstán mohl opřít o legitimní a tvrdou moc zastoupenou prezidentem republiky Nursultanem Nazarbajevym. A proto tady se podařilo vyhnout sociálním a nacionálním konfliktům, ke kterým došlo např. v Gruzii, Azerbajdžánu, Moldávii, Tádžikistánu, ale také v samotné Ruské federaci.

Avšak ani Nazarbajev nebyl všemocný. V prvních měsících roku 1992 v Kazachstánu platily sovětské peníze, poté je nuceně zaměnila nová ruská měna. Ale i tato měna se rychle znehodnotila, a kromě toho byl i nedostatek samotných peněžních bankovek. V Kazachstánu převládal výměnný obchod. Před hrozbou hladu, která vznikla v roce 1992-1993 v Tádžikistánu, Kyrgyzii a Turkmenistánu, kazachstánská města zachraňovala především hojnost obilí, které už ze státu nikdo nevyvážel. Avšak situace v zemi se i nadále zhoršovala. V roce 1994 objem průmyslové výroby klesl dvojnásobně v porovnání

⁵ [21] TOKAJEV, K. K. *Pod stágom nezávislosti*. Almaty: Bilim, 1997.

s rokem 1990 a objem zemědělské výroby téměř o třetinu. Roční míra inflace činila v roce 1992 – 1994 1500-1800 %. Investiční náklady od všech zdrojů činily v roce 1994 jenom 15 % v porovnání s rokem 1990⁶.

Není potřeba líčit všechny problémy, všechna neštěstí a bídu, které se zřítily na Kazachstán během prvních let nezávislosti. Ekonomická situace v Kazachstánu z hlediska ekonomických ukazatelů byla v roce 1992-1996 mnohem horší než v Rusku. Nejvíce to pocítily severské a severo-východní regiony republiky s převahou ruského obyvatelstva. Kolem milionu lidí ruské a ukrajinské národnosti opustili tehdy Kazachstán.

Jeden z ruských novinářů, který navštívil severské oblasti v těchto krušných časech, napsal: „Kazachstán – to není ani země, ani stát. Je to obrovské, zamrzlé a hrozné prostranství, kde přežívají lidé, které ani lidskou tvář nemají. Nefunguje zde nic: v polích stojí zrezivělé a nefunkční traktory a kombajny, samotná pole jsou nezasetá, mrtvé továrny. Dnešní Kazachstán je strašný sen, který nelze ospravedlnit nebo vysvětlit ani válkou, ani revolucí, ani žádným jiným morem nebo globální katastrofou“.

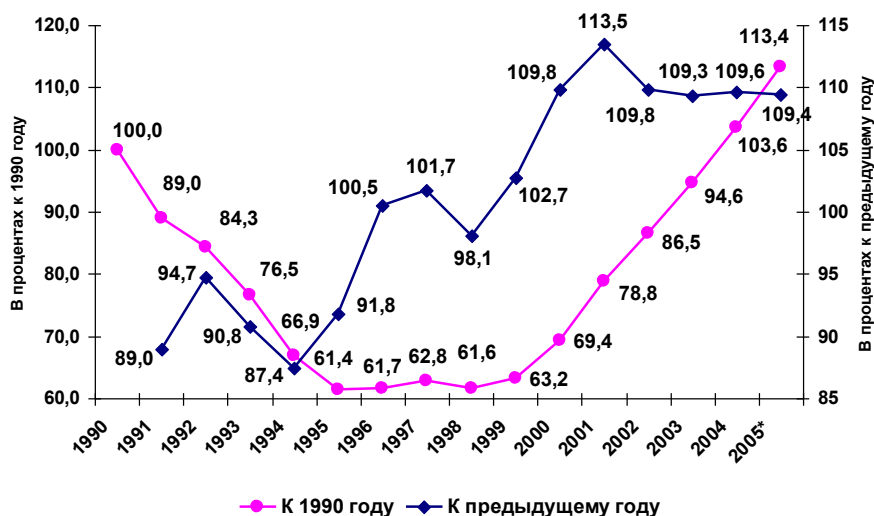
1.2 HDP

Vývoj HDP Kazachstánu za všech osmnáct let, uplynulých od začátku reforem, prodělal podstatných změn. Tendence ke snižování objemu produkce HDP se naznačovala už v roce 1991. V roce 1995 Kazachstán dosahoval jednoho z nejnižších temp růstu HDP od roku 1990 (61,4 %). V roce 1996 vláda přijala opatření, která směřovala ke snížení úrovně inflace, urychlení privatizace státního majetku a vytvoření příznivého prostředí pro investice a v důsledku kterých se podařilo překonat negativní tendenci poklesu a docílit přírůstku HDP na 0,5 % v porovnání s rokem 1995⁷. Růst reálného HDP je znázorněn na obrázku 1.

⁶ [53] *Statističeskij ježegodnik: Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv v 2003 godu*. Moskva, 2004.

⁷ [36] *Kazachstán: V cifrach i faktach*. Almaty: Statistika, 1996.

Obrázek 1 – Růst reálného HDP v Kazachstánu [%]

Zdroj: Statistický úřad RK

Tabulka 1 – Vývoj HDP v období 1991-2006 [%]

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
- 11	- 5,3	- 9,2	-12,6	- 8,2	0,5	1,7	- 1,9	2,7	9,8	13,5	9,8	9,3	9,6	9,7	10,7

Zdroj: vlastní vypracování podle údajů Statistického úřadu RK

Na ekonomiku Kazachstánu měla negativní vliv jak asijská, tak obzvláště ruská finančně-devizová krize. Ta způsobila pokles HDP. V roce 1998 dochází k poklesu HDP o 1,9 %, který způsobilo především snížení produkce v reálném sektoru ekonomiky. V roce 1999 nastalo oživení ekonomiky: došlo k rekordní sklizni obilí, vzrostl objem průmyslové výroby, stavebnictví a obchodu. Celkový přírůstek tedy činil v roce 1999 2,7 % v porovnání s předchozím rokem. V roce 2000 tempo růstu reálného HDP činilo 9,8 %, což svědčí o definitivním překonání krizových jevů a stabilním růstu ekonomiky země. Pozitivní zlomy v ekonomice byly založeny především na zvyšování vývozu, na vysokém tempu růstu objemu investic a průmyslové výroby. V roce 2001-2006 tendence růstu HDP pokračuje. Průměrné tempo růstu HDP v těchto letech činí 10,4 %.

Zatímco v prvních letech samostatného Kazachstánu průmyslová výroba prudce klesala, v roce 1996 dochází poprvé k růstu HDP o 1,4 %, u průmyslové výroby o 0,3 % a zemědělství o 3,9 %. V roce 1997 tendence ozdravení ekonomiky pokračovala; kazachstánské zdroje uvádí růst HDP 4 % (reálnější je údaj uváděný odborníky programu

EU TACIS - 2,5 %), průmyslové výroby o 0,7 % a zemědělství o 4 %⁸. Obdobné tendence pak pokračovaly i v dalších letech.

V roce 2006 dosáhl přírůstek HDP 10,6 %, růst průmyslové výroby 7 %, růst zemědělské výroby 7 % a inflace dosáhla 8,6 %. Stejně jako v minulých letech bylo dosaženo přírůstku průmyslové výroby zejména v oblasti těžařského průmyslu. V zemědělství bylo obdivuhodné, že se po rekordních úrodách v letech 2003 - 2005 opět podařilo dosáhnout dalšího nárůstu.

Za rok 2007 dosáhlo kazachstánské hospodářství celkového produktu 106,2 mld. USD, což představuje proti roku 2006 nárůst HDP o 8,5 % (procenticky vyjádřeno v přepočtu v tenge, aby se anulovala změna kurzu). Průmysl zvýšil výkon o 4,5 % a vyprodukoval zboží a služby za 64,2 mld. USD. Sektor zemědělství zvýšil produkci o 8,4 % a celková jeho produkce se uvádí cca 8,9 mld. USD. Největšího nárůstu dosáhl sektor služeb, který se zvýšil o 33 %⁹. To ovšem souvisí zejména s tím, že služby v Kazachstánu jsou stále na nižší úrovni a pro jejich rozvoj se naskýtá stále značný prostor. Zátěží pro kazachstánské hospodářství zůstávají strukturální problémy a nerovnoměrnost podílu všech odvětví na růstu HDP a průmyslové výroby, které se nedaří odstranit. Některé negativní jevy se objevily již v roce 2005, pokračovaly i v roce 2006 a přešly do roku 2007. Ekonomiku země postihla krize ve stavebnictví a bankovníctví. Bankám, které braly levné úvěry ze zahraničí, dlužníci nesplácejí úvěry a bankovní systém není schopen ufinancovat velkou rozestavenost. Část staveb byla zastavena a např. v hlavním městě Astaně a v největším kazachstánském městě Almaty budou pokračovat ve výstavě jen stavby, které byly označeny jako prioritní.

Nezanedbatelným faktorem byla vysoká cena ropy (hlavní vývozní položka Kazachstánu) na světových trzích. Kazachstánská statistika uvádí, že v roce 2006 země exportovala cca 27 mil. tun surové ropy¹⁰. Stále nadpoloviční podíl ropy z celkového vývozu je podle odborníků důkazem o strukturálních problémech ekonomiky a vysoké závislosti ekonomiky na exportu jedné suroviny.

⁸ [37] *Kazachstán: V cifrach i faktach*. Almaty: Statistika, 2007.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

Přes skutečnosti lze však konstatovat, že Kazachstán nabírá od roku 2000 stabilní směr k všestrannému rozvoji ekonomiky. Nelze však opominout některé faktory, které staví dosažené úspěchy do poněkud jiného světla:

- ekonomika v nedávném období těžila a je silně závislá na příjmech za ropu,
- stále neprovedená zásadní restrukturalizace zpracovatelského průmyslu, včetně modernizace a obnovy základních fondů,
- problémy s inflací, které byly v roce 2006 za poslední období největší, to vede k obtížím v podnikání v nesurovinových oblastech,
- špatný stav infrastruktury,
- stále nedokončená a netransparentní legislativa pro podnikání.

1.2.1 Státní rozpočet

V období Sovětského svazu vznikla v Kazachstánu deformovaná a nákladná ekonomická struktura. Tato situace se zhoršila v devadesátých letech minulého století poklesem výroby, nárůstem inflace, prudkým ožebračením větší části obyvatelstva země. V polovině devadesátých let vláda Kazachstánu vybrala cestu „šokové terapie“, aby přemohla ekonomické problémy. Od roku 1993 pro snížení zátěže státního rozpočtu se v zemi ve velkém uskutečňuje program privatizace a deetatizace.

Po tzv. „nulové dohodě“, kdy všechny dluhy a závazky SSSR převzalo Rusko a Kazachstán neměl žádné dluhové závazky, představitelé země každoročně půjčovali 1 miliardu dolarů¹¹. Očekávání se nesplnila. V zemi za uplynulých osm let se snížila výroba ve všech základních odvětvích, kromě těžby ropy a produktů z něj. Navíc ještě v letech 1997 -1998 zemi zasáhla asijská finanční krize, a následovaná krize v Rusku měla také negativní vliv na rozvoj ekonomiky Kazachstánu.

Důvodem nízké úrovně vnitřních úspor v ekonomice (jen 16 % z HDP) byl velký schodek státního rozpočtu a také nízká životní úroveň občanů.

I přes všechny problémy v roce 1997 prezident a vláda země provedli řadu opatření, které přinesly pozitivní změny v ekonomice (byly předloženy a uskutečňovány ekonomické reformy – ve zdravotnictví, sociální, daňové, důchodové atd., došlo ke zlepšení

¹¹ [4] GALI, A. *Kontury kazachskoj nacionalnoj idei*. Almaty: Uš Kijan, 2004, 344 s.

investičního klima a k dosažení stability ve společnosti), což se také začalo pozitivně projevovat na příjmech do státního rozpočtu. Ke konci roku 1999 vnější dluh Kazachstánu byl 7,893 miliard dolarů, čili tvořil téměř polovinu (49,9 %) HDP¹².

Vláda také prováděla vyváženou politiku výdajů státního rozpočtu, a to nehledě na výrazný růst cen na ropu. Deficit státního rozpočtu v letech 2000 až 2006 nepřevyšoval 1 % a v průměru činil 0,1 %.¹³ Důležitým krokem pro zabezpečení makroekonomické stability bylo vytvoření Národního fondu Republiky Kazachstán, který plnil významnou roli ve sterilizaci části příjmů z ropných surovin.

V dalších letech zvolená cesta umožnila postupně snižovat zadluženost země vůči zahraničním organizacím.

Tabulka 2 – Schodek státního rozpočtu Kazachstánu [% HDP]

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
-4,0	-2,6	-3,7	-3,9	-3,5	-0,1	-0,4	-0,3	- 1	- 0,3

Zdroj: Džarkinbajev Ž., ředitel správního úřadu pro ekonomickou politiku a prognózování RK, dostupný z www.stat.kz

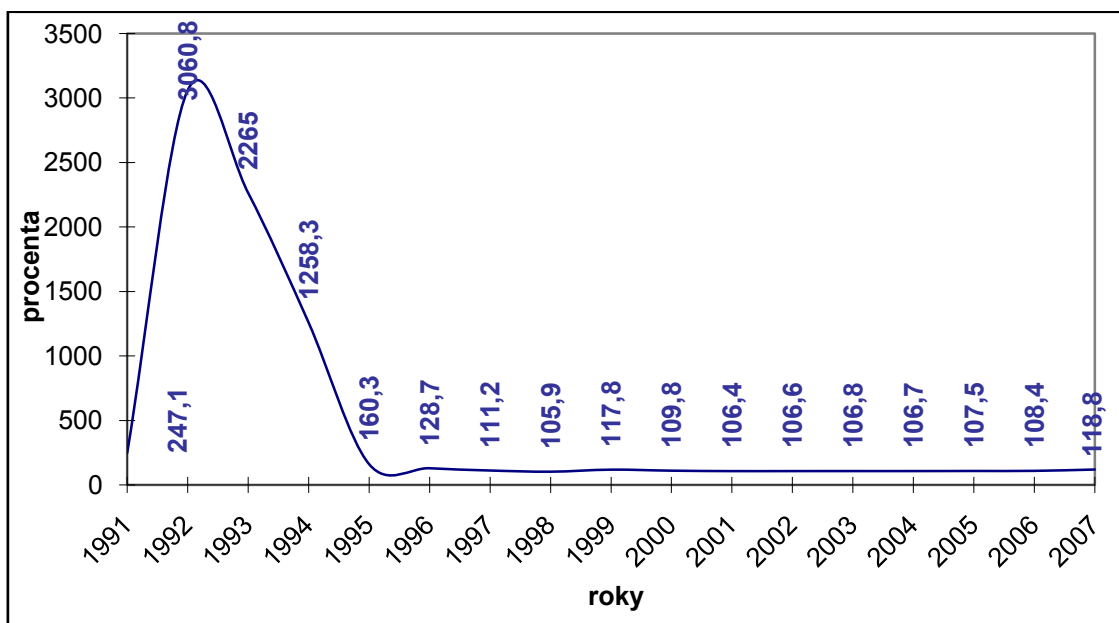
1.3 Inflace

Vývoj inflace v Kazachstánu vykazuje značnou kolísavost. Nejvyšší míra inflace v Kazachstánu byla zaznamenána v roce 1992 – 3060,8 % - viz obrázek 2.

¹² [44] NAZARBAJEV, N. A. *Kritičeskoje desjatiletije*.

¹³ Tamtéž.

Obrázek 2 – Vývoj inflace v Kazachstánu v letech 1991-2007 [%]

Zdroj: vlastní vypracování podle údajů Statistického Úřadu RK a Národní banky Kazachstánu

Za sedmáct let se míra inflace podařilo několikanásobně snížit a dokonce i stabilizovat, a to v důsledku restriktivní finančně-úvěrové politiky provedenou Národní bankou Kazachstánu. Minimální inflace byla zpozorována v roce 1998 (5,9 %). Ve srovnání s jinými tranzitními ekonomikami se míra inflace v Kazachstánu po roce 1998 drží na poměrně nízké úrovni. Přesto však poslední roky míra inflace neustále roste a v roce 2007 dosáhla úrovně 18,8 % (podle sdělení Státní statistické agentury Kazachstánu). Podle neoficiálních pramenů byla skutečná inflace v zemi daleko vyšší, než uvádí státní agentura. Nezávislí ekonomové zveřejnili, že inflace v roce 2007 překročila hranici 20% během prvních deseti měsíců. Zejména došlo k prudkému zvyšování cen základních potravin, energie a bytových komunálních služeb.

Index spotřebitelských cen se celkově za období 1995-2006 zvýšil o 2,8krát, také ceny na průmyslové výrobky se zvýšily v průměru 2,6násobně a ceny za placené služby více než 6krát¹⁴.

Tabulka 3 – Růst spotřebitelských cen v letech 1992 – 2006 (v % k předešlému roku)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
3060,8	2265	1258,3	160,3	128,7	111,2	101,9	117,8	109,8	106,4	106,6	106,8	106,7	107,5	108,4

¹⁴ [37] *Kazachstán: V cifrach i faktach*. Almaty: Statistika, 2007.

Ale kde je třeba hledat příčinu inflace? Podle neoliberálů příčinu inflace je třeba hledat v poptávce po penězích. Ale v případě Kazachstánu je to diskutabilní. Ve skutečnosti původ inflace je třeba hledat v technologické zaostalosti a extrémní monopolizaci. Mechanismus konkurence v Kazachstánu prakticky nefunguje. Tuzemské ceny se odhadují na základě cen zahraničních. Základem inflace v Kazachstánu tedy není růst peněžní masy, ale tzv. „nekonečný běh“ tuzemských cen za cenami zahraničními. Jako další příčinu inflace lze uvést např. nedostačující konkurenceschopnost v oblasti domácího obráběcího průmyslu. Na růst indexu spotřebitelských cen má podstatný vliv značný podíl zahraničních průmyslových a potravinářských výrobků, a také služby. Dalším faktorem, majícím vliv na inflaci v Kazachstánu, jsou vysoké ceny za služby, zatím co kvalita těchto služeb vůbec neodpovídá světovým standardům.

1.4 Vývoj zahraničního obchodu

Přírodní bohatství, sociální a politická stabilita v republice přitahují do země, čím dál víc zahraničních investorů. Hlavní nevýhodou však je, že Kazachstán nemá přímý přístup ke světovému oceánu a tím se poněkud stěžuje doprava zboží do vzdálenějšího zahraničí. V současnosti Kazachstán vede zahraničně-obchodní vztahy se 145 státy na celém světě. Vývozní operace se uskutečňují ve 122 zemích světa, zboží se dováží ze 115 států.

V celkovém objemu exportu základní podíl na vývozu má hutní výroba, nerostné suroviny, potravinářská výroba, chemická produkce a s ní spojená průmyslová odvětví, automobily a jejich vybavení, dopravní prostředky a přístroje. Hlavními spotřebiteli kazachstánské produkce jsou Rusko, Nizozemsko, Čína, Švýcarsko, Německo, Uzbekistán, Itálie, Ukrajina a Velká Británie.

Tabulka 4 – Základní ukazatelé zahraničního obchodu

Rok	Saldo obchodní bilance	z toho	
		export	import
1995	9 056,9	5 250,2	3 806,7
1996	10 152,1	5 911,0	4 241,1
1997	10 797,8	6 497,0	4 300,8
1998	9 648,0	5 334,1	4 313,9
1999	9 526,7	5 871,6	3 655,1
2000	13 852,2	8 812,2	5 040,0
2001	15 085,1	8 639,1	6 446,0
2002	16 254,3	9 670,3	6 584,0
2003	21 335,4	12 926,7	8 408,7
2004	32 877,5	20 096,2	12 781,3
2005	45 201,2	27 849,0	17 352,2
2006	61 927,2	38 250,3	23 676,9

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů Statistického úřadu RK

Mezi dováženým zbožím převládá nákup automobilů, jejich vybavení, dopravních prostředků, přístrojů a různých zařízení, paliv a energetických zdrojů, chemické produkce atd. Velká část tohoto zboží je dovážena z Ruska, Uzbekistánu, Turkmenistánu, Německa, Turecka, Velké Británie, Běloruska, Ukrajiny, USA. V roce 1996 obrat zahraničního obchodu činil 10,5 mld. dolarů USA, z toho import činil 4261,3 mil. dolarů a export – 6230,4 mil. dolarů. Základní vývozní položky jsou: nerostné suroviny a ropné produkty – 33 % z celkového objemu, železné a barevné kovy – 31,4 %, obilniny a obilí – 7,1 %. Mezi dovozní položky patří automobily a vybavení – 27,6 %, chemická výroba - 15,2 %, potravinářské výrobky 11,7 %, nerostné suroviny – 21,2 %¹⁵.

¹⁵ [37] *Kazachstán: V cifrach i faktach*. Almaty: Statistika, 2007.

Tabulka 5 - Největší obchodní partneři Kazachstánu

Místo	Státy
1.	Rusko
2.	Uzbekistán
3.	Ukrajina
4.	Turkmenistán
5.	Německo
6.	Nizozemsko
7.	Čínská lidová republika

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů Statistického úřadu RK

Čím dál víc se zpevňují obchodní vztahy mezi Kazachstánem a Čínskou lidovou republikou. Obrat zboží obou států činil v roce 1997 527, 41 mil. dolarů a tak vzrostl o 14,6 % ve srovnání s rokem předcházejícím. Dovoz činil 432,78 mil. dolarů a export 94,63 mil. dolarů.¹⁶

Dnes je Kazachstán plně připraven k intenzivní ekonomické spolupráci s vnějším světem. Mezi státy SNS Kazachstán zaujímá jedno z prvních míst z hlediska objemu zahraničních investic a přílivu zahraničního kapitálu. V současné době v Kazachstánu funguje přes dvacet zahraničně-ekonomických asociací a sdružení. Na území je zaregistrováno kolem 5000 podniků se zahraniční účastí. Kromě toho, legislativa republiky navíc umožňuje zakládat podniky se stoprocentním zahraničním vkladem. Mezi největší a nejefektivnější zahraniční partnery Kazachstánu patří Chevron, British Gas, Adzhip, Mobil, Samsung atd.

Počet zahraničních podniků působících v republice se neustále zvyšuje – viz tabulka 6.

¹⁶ [29] *Biznes po sosedski*. [online] [cit. 7. 2. 1998]

Tabulka 6 – Počet zahraničních podniků v Kazachstánu

1991	1992	1993	1994	1995	1996
22	107	260	491	736	817

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů SÚRK

Rozsah přímých investic do ekonomiky Kazachstánu jenom v prvním pololetí roku 1996 činil 3173,7 mil. dolarů, v tom ropný těžný průmysl a zpracování ropy činil 1787 mil. dolarů, metalurgie neželezných kovů – 432,6 mil. dolarů, železářství – 185, 9 mil. dolarů, plynárenský průmysl – 154,8 mil. dolarů¹⁷.

Dle rozsahu investic vede USA – 51,2 %. Na druhém místě je Jižní Korea – 12,4 %, dále Velká Británie – 6,7 %, Turecko – 6,6 %, Francie – 5,2 %, Japonsko – 2,9 %. Itálie – 2,3 %, Kanada – 1,6 %. Česká republika – 1,3 %, Norsko a Holandsko – 1,2 %.

V poslední době se stává stále rozšířeným jevem převod podniků do řízení zahraničními společnostmi. Investice v této oblasti dosáhly 604,9 mil. dolarů. Jednou z nejdůležitějších a nejrozšířenějších forem zahraničního kapitálu, postupujících do Kazachstánu, je exportní úvěr. Od roku 1992 do roku 2006 bylo přilákáno celkem 17 zemí v celkové hodnotě exportního úvěru kolem 22 mld. dolarů¹⁸.

Zároveň však nejsou využity všechny možnosti pro rozšíření zahraničně-ekonomických vztahů. Značné rezervy jsou v oblasti exportu stavebního materiálu, jako je mramor, žula, vápenec, sádrový kavalek a jiné suroviny, co nevyžadují velké investice, ale naopak mohou být velmi přínosné za krátkou dobu. Vyhledky mezinárodní spolupráce jsou i ve sféře turistického ruchu.

1.5 Vývoj směnného kurzu

Devizový trh v Republice Kazachstán se nachází ve stádiu formování. Je charakteristický svoji nestabilitou a nepředvídatelností. Utváření devizového trhu započalo zavedením v Kazachstánu národní měny – tenge.

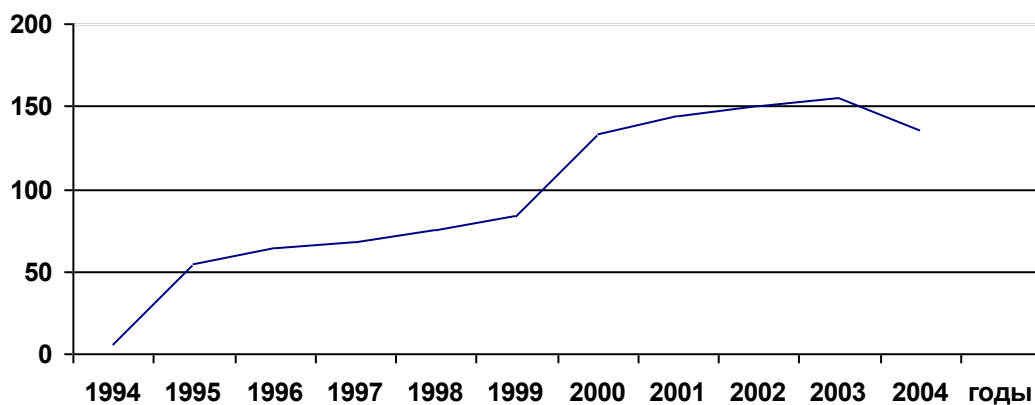
¹⁷ [29] *Biznes po sosedski*. [online] [cit. 7. 2. 1998]

¹⁸ Tamtéž.

Po rozpadu SSSR Kazachstán čekala řada ekonomických problémů: pokles výroby, vysoká míra inflace a nezaměstnanost. Vláda podnikla řadu reforem, které vedly ke stabilizaci ekonomiky a k jejímu výstupu z hluboké strukturní, finanční, devizové a sociální krize, ale tato opatření nepřinesla citelných výsledků. Republika byla nucena zavést vlastní národní měnu – tenge.

Za současných podmínek je tenge směnitelný pouze pro rezidenty Republiky Kazachstán. Kurz kazachstánského tenge, po zavedení do oběhu, se řídí podle týdenního obchodování na devizovém trhu na Mezinárodní devizové burze RK. K momentu zavedení národní měny na devizový trh směnný kurz činil 4,68 tenge/USD.

Obrázek 3 - Stav kurzu dolaru

Zdroj: SÚRK

Nepochybně, zavedení tenge mělo vliv na ekonomický a sociálněpolitický život země. V procesu přípravy zavedení kazachstánské měny Národní banka RK dokonale osvojila zkušenosti zahraničních zemí, včetně států SNS. Důkladně se probíraly různé možnosti. Nakonec byla vybrána metoda přímého zavedení.

Na konci prosince roku 1993 byl zaznamenán prudký propad kurzu národní měny Kazachstánu jak vůči americkému dolaru, tak i vůči ruskému rublu. Národní banka RK provedla tvrdou úvěrovou politiku, což umožnilo udržet reálný kurz docela stabilním. Ale v následujícím měsíci (úvěrová politika byla provedena v lednu-únoru) nominální kurz znovu začal propadávat v důsledku zvýšení úvěrové emise.

V dalším roce, tedy 1994, propad kurzu národní měny činil přibližně 11,6 % v průměru za měsíc, v roce 1995 – 11,5 %¹⁹. Dynamika měnového kurzu v tomto období svědčí o její slabé tendenci ke snížení, což plně odpovídá vysoké úrovni inflace a krizovému stavu ekonomiky. Přesto však tato tendence, i když je nepatrná, potvrzuje zvýšenou důvěru obyvatelstva země k národní měně. Tento faktor urychlil proces snižování kurzu národní měny a transformace ekonomiky. Národní banka ve snaze udržet měnový kurz v přijatelných mezích přiběhla k tomu, že snížila rezervy zlata a valut.

Od roku 2000 byl měnový kurz relativně stabilní s nepatrným propadem vůči dolaru (148-153 tenge/dolar). Výměnný kurz kazašské tenge se i v dalších letech vyvíjí pozitivně.

1.6 Nezaměstnanost

Dodnes je nezaměstnanost pro Kazachstán nejtěživějším problémem. V letech 1991-1992 v období rozpadu SSSR nezaměstnanost činila 4,6 %. Ještě v roce 1993 její růst nebyl natolik výrazný. Ale postupný přechod na tržní ekonomiku zapříčinil prudký vzestup nezaměstnanosti. Neboť tehdy při stálé mzdě, hyperinflace jako kouzelník způsobila, že reálné příjmy obyvatelstva se rázem přeměnily v pár halířů. Lidí začali obchodovat a nechali práci s menšími příjmy. Dalším faktorem bylo i to, že lidé byli zvyklí za dob sovětského režimu, že nedostatek mzdových prostředků zabezpečoval stát. Ale teď každý podnik pocítil na sobě podstatu tržní ekonomiky, a aby unikl krachu, musel propouštět své zaměstnance s cílem snížit náklady na výrobu, protože úroveň technologických vymoženosti byla velmi nízká²⁰. A proto bez práce zůstaly statisíce lidí. Jako další příčinu natolik velké míry nezaměstnanosti nelze opomenout i, vzniklou při socialistickém režimu, mentalitu a nezpůsobilost obyvatelstva k tržní ekonomice. To znamená, že v podmínkách tržní ekonomiky každý subjekt, buď to fyzická, nebo právnická osoba, si musí samostatně hledat práci, určit své povolání, svobodně se rozhodnout a nést za to zodpovědnost, a nečekat, že stát nebo jeho představitelé budou plně regulovat ekonomiku, a tím pádem řešit nezaměstnanost.

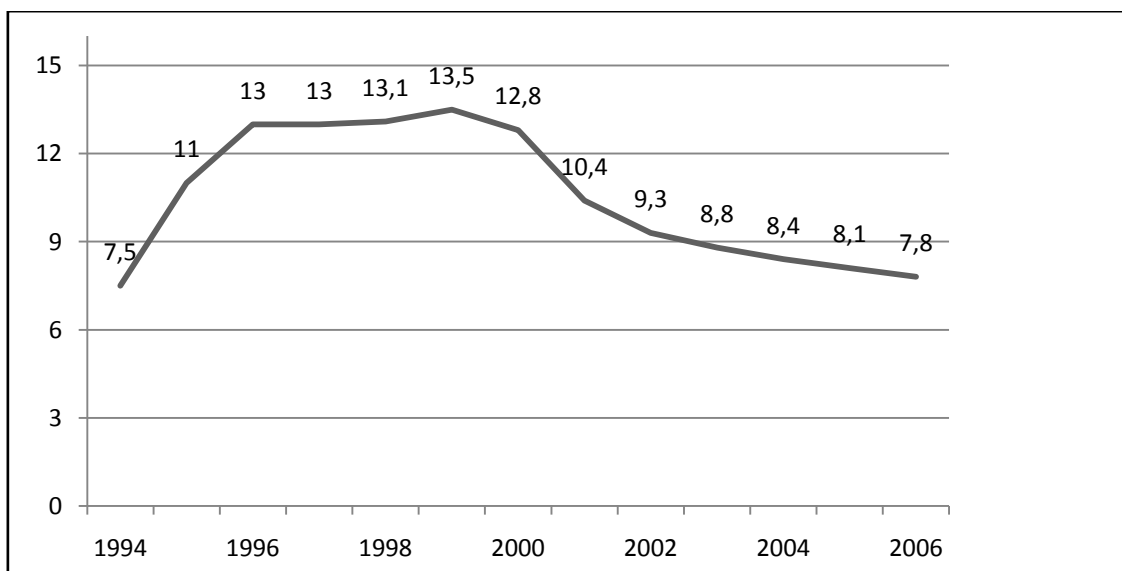
¹⁹ [12] KRASAVINA L. N. *Meždunarodnyje vaľutno-kreditnyje...*, s. 381.

²⁰ [2] BEJSENOV, S. D. *Rynok truda: social'no-ekonomičeskij analiz...*, s. 10-14.

Významný problém státu spočíval v propadu výroby. Právě z tohoto důvodu tisíce obyvatel Kazachstánu zůstávaly bez práce. Je všeobecně známo, že jestli podniky rozjedou výrobu naplno, lidé dají přednost té práci, kterou si přejí, která odpovídá jejich specializaci, vzdělání, zájmu atd. V této oblasti vláda Kazachstánu lákala zahraniční investory pro obnovení výrobního sektoru a zabezpečení pracovních míst.

Ze strany státu bylo zapotřebí umožnit možnost zaškolení a přeškolení obyvatelstva na nejvíce žádaná povolání. Bylo nutno rozvíjet zemědělská odvětví, protože v důsledku nezaměstnanosti mnozí obyvatelé vesnic se přestěhovaly do velkých měst. Obnovení zemědělské činnosti by nejen významně snížilo úroveň nezaměstnanosti, ale také by přineslo do státního rozpočtu velké peníze.

Obrázek 4 – Nezaměstnanost v Kazachstánu ke konci roku [%]

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů Statistického úřadu RK

Nezaměstnanost v Kazachstánu dosáhla opravdu nebyvalých rozměrů. Nejlépe je to vidět při porovnání údajů z roku 1989, kdy nezaměstnanost v Kazachstánu činila 4,4 %, a údajů z roku 1996, kdy se nezaměstnanost v zemi pohybovala na hranici 13 %. Na této úrovni se míra nezaměstnanosti pohybovala ještě dalších pět let. V dalších letech, hlavně v roce 1998, kdy došlo k ekonomické a potravinářské krizi, která způsobila další prudký pokles výroby, růst inflace, schodek státního rozpočtu a snížení životní úrovně, míra nezaměstnanosti přesáhla dokonce 15 %. Dostat se z této úzkostlivé situace trvalo několik

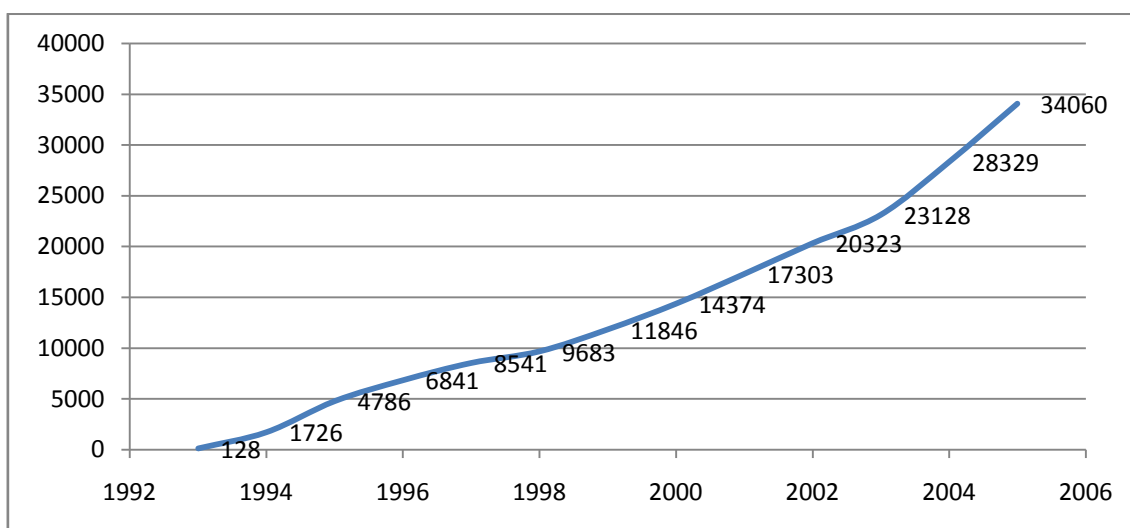
let. Teprve v roce 2002 dochází k růstu výroby a s tím i k tvorbě nových pracovních míst. Vývoj ilustruje obrázek 4.

1.7 Vývoj mzdy

Jedním z prioritních směrů na všech etapách ekonomické reformace země je snaha o zvýšení reálných mezd zaměstnanců, jejichž zabezpečení přímo souvisí s rozvojem ekonomiky. Situace ve vývoji mezd je charakterizována stabilním růstem každoměsíční nominální mzdy.

Jak už bylo několikrát zmíněno, ekonomická situace v Kazachstánu po rozpadu socialistické velmoci byla velice bídná. Samozřejmě, že se to projevovalo ve všech směrech. Rozměr nominální mzdy u pracujících lidí byl velmi nízký z důvodu žalostného stavu výrobního sektoru. V roce 1992, rok před zavedením národní měny, minimální mzda činila přibližně 82,6 rublů (pro srovnání za Sovětského svazu minimální mzda např. v roce 1989 byla 78 rublů)²¹. Po zavedení tenge v následujícím roce reálné příjmy obyvatel rapidně klesly, protože převod na nové peníze byl proveden dle kurzu 1 tenge = 2 rublům, a relativně „vysoké“ příjmy se přeměnily v pár halířů. Minimální mzda v roce 1993 činila pouhých 13 tenge. Vývoj průměrné nominální mzdy je znázorněn na obrázku 5. Pro vývoj reálné mzdy chybí potřebné podklady.

Obrázek 5 - Vývoj průměrné nominální mzdy v tenge

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů statistického úřadu RK

²¹ [11] KOROTČEŇA, I. M. *Sodružestvo nezavisimych gosudarstv*, Minsk: Pangraf, 1996

1.7.1 Úroveň chudoby

Pokles výroby, stoupající nezaměstnanost, hyperinflace, to vše se nemohlo neprojevit na životní úrovni obyvatelstva. Dalo by se říct, že celá země propadala do chudobného stavu. Počet lidí, kteří se ocitli na pokrajích chudoby na začátku devadesátých let, v období začínající se samostatnosti nově vzniklého státu, přesahovalo až 75 %. Vzniklá situace přiměla vládu neodkladně přijmout a realizovat speciální státní program „Státní program v boji s chudobou a nezaměstnaností“²². Cílem bylo, v co nejkratší době, snížit chudobu a nezaměstnanost za pomoci uskutečnění aktivní politiky zaměstnanosti a poskytnout adresnou pomoc chudým obyvatelům, převážně nezaměstnaným, vrstvě obyvatelstva, která je nejvíce zranitelná na trhu práce, zajistit trvalý ekonomický růst a zvýšení příjmů, zvýšit přístupnost chudých k zdravotnickým službám a vzdělání, zvýšit důchody atd. Díky postupné stabilizaci makroekonomických ukazatelů, zpomalení dalšího propadu ekonomiky, nepatrný růst HDP a s tímto spojené možnosti umožnily vládě pozvolná realizovat program v boji s chudobou, který se stal prioritním.

I když dochází ke snížení počtu lidí žijících na hranici chudoby, je však zapotřebí se soustředit hlavně na regiony velmi vzdálené od velkoměst, kde není rozvinuta infrastruktura, a od průmyslových měst, a dopřát občanům, žijícím v těchto oblastech, kvalitní vzdělání, zdravotnictví apod. Nelze opomenout i vesnice, kde je situace také velmi špatná.

²² [42] *Nacional'nyj otčet o čelověčeskom razvitii v Kazachstane: ...*

2 PROCES TRANSFORMACE EKONOMIKY KAZACHSTÁNU

Je nutné říci, že transformace bývalých centrálně plánovaných ekonomik na ekonomiky tržní s demokratickým uspořádáním společnosti a soukromým vlastnictvím představovala bezprecedentní proces (neexistuje žádný teoretický model optimální transformace), který zahrnuje nejen změnu hospodářského, politického a institucionálního uspořádání, ale i změnu velké části zažitých společenských vzorců chování. Transformace ekonomického systému je jedním z nejsložitějších ekonomických úkolů, a to hlavně proto, že ani podnikatelský sektor, ani politici se nemohli na tyto převratné historické změny připravit.

Dlouhá století ekonomika Kazachstánu byla a zůstávala ekonomikou chovu dobytka, která po celou tuto dobu tvořila základní formu hospodářství na jeho obrovském stepním teritoriu a hrála významnou roli v životě Kazachů. Nicméně, podle rozvoje kapitalizmu v Rusku, na ekonomickém rozvoji Kazachstánu se začal projevovat vliv Ruského impéria. Zvláště tento vliv zesílil začátkem XX. století po provedení Stolypinské reformy, kdy spousta obyvatel Ruska se začala stěhovat na Sibiř a do Severního Kazachstánu k obdělávání půdy²³. V roce 1913 počet obyvatel v Kazachstánu činil 5597 tisíc, z nichž 90 % žilo na vesnicích a jen 10 % ve městech. Kazašský průmysl, stejně tak jako průmysl celé Ruské říše, dosáhl velkých úspěchů. Novým fenoménem v ekonomice byl dovoz kapitálu, rozvoj takových průmyslových odvětví, které zajišťovaly dodávky surovin a potravin v centrálních regionech země. Rusko a zahraniční země investovaly svůj kapitál především do těžebního průmyslu. Podmínky pro investice v Kazachstánu byly obzvláště výhodné. Existence rozlehlých pozemků, podzemního bohatství, levné pracovní síly, příležitosti pro stavbu železnice - všechny tyto nezbytné podmínky pro dovoz kapitálu a získání maximálního zisku v zemi byly. Příliv zahraničního kapitálu byl zaměřen především na těžební průmysl, zvláště přitahovaly zahraniční investory neželezné kovy, zlato, uhlí, ropa. Od roku 1910 průmyslová stagnace, která trvala několik let, byla vystřídána růstem ve všech odvětvích zpracovatelského průmyslu. Od roku 1905-1913 počet průmyslových podniků v Kazachstánu (s výjimkou ropy a rybářského průmyslu) se zvýšil z 3730 na 4596, zatímco jejich hrubá produkce – z 9,3 do 55,4 milionu rublů. V roce 1913 v hlavních průmyslových odvětvích působilo celkem 20 tisíc zaměstnanců. Kromě toho značný počet

²³ [4] GALI, A. *Kontury kazachskoj nacionalnoj idei*, s. 281

pracovníků působil také v dopravě. Výstavba železnice usnadnila export zemědělských produktů a zlepšení zemědělství v roce 1917. Dále ale následoval spad ekonomiky Ruska, včetně Kazachstánů, který byl vyvolán 1. světovou válkou, Únorovou a Říjnovou revolucí a tříletou občanskou válkou. První světová válka, která začala v létě 1914, ihned poukázala na zaostalost carského Ruska, a to jak ekonomickou, tak i technologickou. Neúspěchy na frontě vyžadovaly nové zdroje – lidské i materiální. Nedostatek pracovní síly způsobil krizi v mnoha odvětvích hospodářství. Nevyhnul se tomu ani Kazachstán. Daně se zvýšily 3-4 krát, v některých případech až 15 krát. Kromě přímých a nepřímých daní, vybíraly se i různé „dary“. Kazachstánský národ musel zdarma poskytovat maso, chléb, dobytek a jurty vojskům, které směřovaly na frontu přes území Kazachstánu. Na hospodářství Kazachstánu byly způsobeny obrovské škody. Klesalo množství orné půdy, což vedlo k prudkému nárůstu ceny na chléb. Situace v Kazachstánu svědčila o ekonomické a politické krizi. Bylo potřeba přejít k novým zásadám hospodářské politiky, jádrem které by mělo být obnovení normálních ekonomických vztahů. Proto byla přijata drastická opatření v oblasti daňové politiky, pracovního práva, financí a úvěrů. Tato opatření ihned ovlivnila postavení národní ekonomiky. Brzy se objevuje tendence směřující k oživení. Tak, do konce roku 1925 úroveň průmyslové výroby se zvýšila oproti roku 1920 5-6 krát. Do výroby bylo zapojeno více než 60 % průmyslových podniků oproti 17 % v roce 1921. Důkazem zlepšení ekonomického blahobytu byl také rozvoj dopravy. Narůst byl naplánován i v zemědělství, živočišném a chovatelském průmyslu. Oživení ekonomiky podmíněnou novou ekonomickou politikou (NEP) nemělo ale dlouhého trvání.²⁴

Období mezi lety 1917–1991 představuje v geopolitice střední Asie, bez přehánění, celou epochu. Pád carské říše a vznik nové státní formace, která ponechala pod svým vedením seskupení území i z minulých dob, představovala novou etapu v dějinách Kazachstánu. Podstata se však jako taková nezměnila, i dále kazašské země zůstávaly pod ruským vlivem (*V období existence Sovětského svazu představoval Kazachstán oblast výsostného vlivu Kremle*). Lze konstatovat, že Sovětský svaz a jeho ideologie přinesly republikám jak negativní momenty, tak i ty pozitivní.

Na počátku 90. let byla KAZSSR považována z územního hlediska za největší, na přírodní zdroje bohatou a ekonomicky perspektivní republiku. Je potřeba také dodat, že během

²⁴ [6] *Istorija Kazachskoj SSR*. 2. vyd. Alma-Ata: [s. n.], 1967., s. 150.

existence SSSR do Kazachstánu přicházely velké finanční investice z celého svazu²⁵. Příčiny rozpadu SSSR jsou reprezentovány velkou řadou argumentů, přičemž jsou ale brány v potaz nejen zánik a ztracení monopolu komunistické strany, ale i špatná ekonomická a politická situace v celém svazu. Všechny tyto změny byly zaznamenány příchodem Gorbačova k moci. Sovětský svaz v 80. letech zažil novou etapu své existence. Avšak politika Michaila Gorbačova, jejímž cílem bylo především se zaměřit na nové radikální reformy, tzv. „perestrojka“, vedla k částečnému uvolnění závislosti republik na centru a získání jejich větší samostatnosti otevřelo cestu zástupcům sovětských republik k přímému a nezávislému vystupování proti sovětské politice a jejím směrům²⁶. Odborníci zdůrazňují čtyři základní znaky systémové krize: jeho totálnost, zničení celistvosti ekonomiky, ztráta ovládatelnosti ekonomických procesů a porušení součinnosti ekonomiky se sociálním a politickým systémem. Takle ilustrace je všeobjímajícím obrazem posledních let existence SSSR, lze tedy předpokládat, že zánik Sovětského svazu byl historicky nevyhnutelný. Nárůst problémů, co se týče vnitřní situace i vnějšího nátlaku, vedl k jedinému rozhodnutí – ukončit existenci velkého státu a dát možnost republikám, které ve větší či menší míře měly zájem o samostatnost, získat nezávislost. Na troskách SSSR vznikaly nové republiky, které si potřebovaly vytvořit svou samostatnou zahraniční a vnitřní politiku. Mezi těmito republikami byl i Kazachstán²⁷.

Hlavní ekonomický potenciál Kazachstánu je nepochybně spojen s velkými přírodními zdroji. Jeho území je v podstatě sklad různorodých užitkových nerostů. Patří sem např. uhlí, ropa a ropné produkty, plyn, atd. V hlubinách se nachází značné množství minerálů pro metalurgii, chemický průmysl a strojírenství. Kazachstán dodával do svazových zemí průmyslové a zemědělské suroviny včetně meziproduktů a dovážel především konečné výrobky. Kazachstánská ekonomika byla schopná vyrábět jen 27 % celkových finálních výrobků a jejich přínos pro celkovou ekonomiku Sovětského svazu v osmdesátých letech činil jen 3 %. Takže kazachstánskou ekonomiku za dob Sovětského svazu se dá považovat jen za periferijní nebo jak často říkají, Kazachstán byl surovinovým přívěskem Ruska a dalších zemí. Jako periferijní, ekonomika Kazachstánu měla velké množství složitých dlouhodobých ekonomických, sociálních a dalších podobných problémů. Byly na ní

²⁵ Tamtéž, s. 234.

²⁶ [14] KVON LI, E. *Dnešnja politika Rossii v 1990-e gody...*, s. 25

²⁷ 16. prosince roku 1991 republika Kazachstán získala svou nezávislost.

především vynakládány vysoké náklady, byla nedostatečně efektivní apod. Podle některých expertů, země byla místem různých ekonomických experimentů (Stolypinská reforma, rozdělení země dle etnického příznaku, kolektivizace s tvrdými represemi zvláště proti Kazachům), které se dá pojmout z různých hledisek, ale s následky se země potýká do současné chvíle.

Kazachstánský transformační proces je založen na následujících zásadách:

- cenová liberalizace,
- privatizace,
- demonopolizace, vytvoření podmínek pro vznik a rozvoj zdravé konkurence.

Nejtěžším ale bylo se rozhodnout, jak se to má udělat, aby transformace byla co nejméně bolestivá pro národ a co nejrychlejší. Čím tedy začít? Uvolněním cen nebo privatizací? Názory se rozcházely jak mezi vládnoucí elitou, tak i mezi vědci-ekonomy.

Privatizační proces patří mezi hlavní priority ve všech transformujících se ekonomikách – hromadný přesun vlastnických práv z rukou státu do soukromých rukou je pro vznik tržní ekonomiky zcela nezbytný. Kazachstán začal rozsáhlou privatizaci v roce 1991.

V roce 1991 – 1992 bylo privatizováno více než pět tisíc objektů. Pod tíhou ekonomických nesnází v Kazachstánu byly předány do soukromého vlastnictví nejen malé a střední podniky, ale i část velkých podniků, zejména průmyslových. V únoru 1996 byl přijat „Program privatizace a restrukturalizace státního vlastnictví v Republice Kazachstán na období 1996 – 1998“, který určil tzv. „sektorovou privatizaci“, pod kterou spadaly především podniky elektrárenské, ropného a plynárenského průmyslu, dále chemického, hutního a rudního průmyslu, a také dopravní komplexy²⁸. Důležitým prvkem sovětské praxe bylo ale i zachování nejdůležitějších podniků a dokonce i celých odvětví v rukou státu, a to s cílem udržet kontrolu nad ekonomikou. V Kazachstánu to byla ropná a plynárenská odvětví, doprava, spoje, energetika. Tím se Kazachstán lišil od Ruska, protože Rusko předalo skoro všechny velké podniky do soukromého vlastnictví²⁹.

Podle Nazarbajeva se ekonomika dělí na centrálně plánovou a tržní se státní účastí, přičemž přednost dával poslední. Domníval se, že tržní ekonomika, hlavní úlohu, které plní

²⁸ [18] MASLOV, D. *Privatizacija v Kazachstane: poteri i priobretinija*, s. 3.

²⁹ [8] JERMAKOV, V. A. *Kazachstan v sovremennom mire*. Almaty: Galym, 1998.

stát, přivede k úspěchu. „Naše strategie zdravého ekonomického růstu je založena na silné tržní ekonomice, aktivní účasti státu a získávání značných zahraničních investic“.³⁰ Proto, od prvních dní privatizace, v Kazachstánu v rukou státu zůstávala velká část vlastnictví. První vlna proběhla v období 1991 – 1992, kdy většinový balík akcií privatizovaných podniků (přes 31 %) zůstával i nadále ve vlastnictví státu. Během druhé vlny bylo předáno 51 % akcií Výboru pro státní majetek, 39 % - státní holdingové společnosti a 10 % pracovnímu kolektivu³¹. Rok 1995 se stal převratným. Stát dal jasně najevo svá práva na majetek. Nařízení Prezidenta Kazachstánu „O privatizaci“, které bylo přijato 23. prosince 1995, stanovilo: „Privatizace znamená prodej státního majetku soukromým subjektům, a to jak fyzickým, tak i právnickým osobám a také cizím právnickým osobám, která se uskutečňuje z vůle státu jako vlastníka v rámci specifického řízení“³². Třetí vlna privatizace proběhla v letech 1997-1999. Tykala se některých sektorů ekonomiky za přímé státní kontroly. Na dané etapě se vláda soustřeďovala na státní aktiva cestou sloučení několika malých podniků v jeden velký (např. „Kazcink“ byl vytvořen v roce 1997 sloučením závodů Ust-Kamenogorského olovnato-zinkového, Leninogorského polymetalického a Zyrjanovského olovnatého). Čtvrtá etapa privatizace spočívala v podstatě ve vytvoření systému řízení státních aktiv. Byly přiděleny kompetence státním orgánům v oblasti řízení státního majetku³³. Rovněž se zakládaly státní holdingové společnosti.

V praxi ovšem situace vypadala mnohem složitěji. Jeden z problémů spočíval v tom, jakým způsobem, komu a za jakou cenu prodat podniky, neboť soukromníků, vlastníků znatelný kapitál, byl nedostatek. A ty, co ten kapitál přeci jen měli, chtěli především vychutnat přepychový život, na druhou stranu se báli ukázat své peníze.

Ne méně složité bylo řešení otázky o ceně prodávaného vlastnictví, protože v zemi ještě ani neexistoval trh a chyběla zkušenost v nákupu a prodeji podniků, nebyl ani investiční trh. Tehdy bylo velmi náročné určit reálnou cenu nefungujícího a už v podstatě polozbořeného závodu, navíc, když málokdo měl potřebný kapitál na zakoupení celého podniku³⁴.

³⁰ [46] NAZARBAJEV, N. A. *Strategija nezavisimosti*, s. 41.

³¹ [18] MASLOV, D. *Privatizacija v Kazachstane: poteri i priobretinija*. s. 3.

³² Tamtéž.

³³ [58] Vystoupení Nazarbajeva N. A. na slavnostním obřadu ..., [cit. 2003-12-13].

³⁴ [43] NAZARBAJEV, N. A. *Kazachstanskij put'*. Astana: [s.n.], c2009. 372 s. Dostupný z: <www.zhol.kz>.

Existoval i další složitý a velice nebezpečný problém – politický. Sovětští lidé byli vyplašeni myšlenkou, že nějaký soukromník bude vlastnit závod nebo fabriku. Zprv, sovětský občan v průběhu 70 let byl vychováván nepřátelsky vůči kapitalismu a kapitalistům jako k vykořisťovatelům pracujících lidí. Zadruhé, nemohl pochopit, jak se někdo “zadarmo nebo za babku“ mohl stát vlastníkem „celonárodního“ závodu. Mohl vyvodit pouze jediný bezvýhradný závěr, že se jedná o rozkrádání „národního dobra“³⁵. To, že tento závod už jen postává a nemůže být prospěšný pro ekonomiku země, že nový soukromý vlastník může do něj vložit své znalosti, peníze, snažit se, aby závod začal znovu plně fungovat, vyrábět, vytvořil nové pracovní příležitosti a dal lidem možnost výdělků, - to všechno sovětský občan pochopit nemohl.

Toto politické nebezpečí mělo vliv na průběh, metody a formy privatizace státního majetků v Kazachstánu, která začala v podstatě v roce 1991, a bytová privatizace ještě dříve, kdy ještě nebyl schválen zákon o privatizaci státního majetků.

V letech 1993 – 1995 v zemi bylo privatizováno 15189 objektů, včetně 5185 malých podniků. Jednalo se především o obchodní podniky, služby obyvatelstvu, lékárny atd. Privatizace státního majetků v uvažovaném období probíhala formou peněžních dražeb a konkurzu. Těmto formám privatizace vlastnictví přepadlo v roce 1994 – 55 %, a v roce 1995- 75 % z celkového počtu privatizovaných podniků.

V roce 1994 začala masová privatizace. Začala kuponovou privatizací, jejíž podstata spočívala v tom, že každý občan obdržel bezplatně privatizační kupón, který mohl použít pouze prostřednictvím investičních privatizačních fondů. Těch v republice bylo kolem 120. Nedostatkem této metody privatizace bylo, že vlastník privatizačního investičního kupónu neměl právo svobodně s ním nakládat a pouze vkládat ho do investičních fondů.

Třetí etapa privatizace proběhla v letech 1996 – 1998. V republice se již napočítávalo celkem 88817 soukromých podniků. V průběhu této etapy byly stanoveny základní principy a mechanismus vyvedení podniků a ekonomiky v celku z krize. V důsledku ukončení privatizace velkých a významných podniků došlo jednak k jejím strukturálním změnám, a jednak se zvýšila jejich adaptabilita na trzích, výrobní efektivnost a

³⁵ [9] JESENTUGELOV, Arystan. *Ekonomika nezavisimogo Kazachstana: Perexodnyj period i teoretičeskaja osnova makroekonomičeskoj stabilizacii v Kazachstane*. Almaty: Exkluziv, 2005. 354 s.

makroekonomická stabilita. Právě v tomto období se začali formovat domácí plnohodnotné investoři, schopné vykoupit velké průmyslové podniky.

Hospodářské reformy v Republice Kazachstán v užším slova smyslu začaly na konci 80. let XX. století (1988) jako součást liberální ekonomické reformy SSSR. Ale byly přerušeny v roce 1991 v souvislosti se zhroutilím Sovětského svazu. Svazové reformy vedly k poklesu produkce, prohloubení deficitu průmyslových výrobků a spotřebního zboží, ke zhroutilím měnového systému, růstu inflace atd. Podle Státního Výboru pro statistiku SSSR v roce 1990 ve srovnání s 1989 byl hrubý společenský produkt v zemi o 2 % nižší (národní důchod - o 3,6 %), průmyslová výroba - o 1,1%, zemědělské produkty - o 2,8 %³⁶ (tabulka 7).

Tabulka 7 - Seznam hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů pro Republiku Kazachstán v období 1989-1991. (v % k předchozímu roku)

Ukazatele	1989	1990	1991
Národní důchod	99,9	99,1	89,7
Průmyslová výroba	102,5	99,2	99,1
Zemědělská výroba	92,7	106,8	77,4
Kapitálové výdaje	104,0	97,0	105,0

Zdroj: vlastní vypracování podle údajů SÚRK

Proces transformace v Kazachstánu započal roku 1992. Byl prováděn etapovitě. Jednotlivé etapy reformy kazachstánské ekonomiky jsou podrobněji popsány v následujících kapitolách.

2.1 První etapa transformace kazachstánské ekonomiky (1992-1993)

První etapa reformy započala vyhlášením suverenity a skončila zavedením vlastní národní měny. Ekonomika země v tomto období byla zcela závislá na ekonomických a politických

36 [3] *Ekonomika SNG: 10 let reformirovanija i integracionnogo razvitija*. Ispolkom SNG. Moskva: Finstatinform, c2001. 420 s.

výkyvech v Ruské Federaci. Hlavními rysy reformy byla její polovičitost, velká rozmanitost řešení a praktických činů, bezsystémová peněžně-úvěrová a fiskální politika. Zvláštností bylo také to, že ekonomický vývoj Kazachstánu nabíral směr od strukturální krize z roku 1990-1991 ke krizi sociálně-ekonomické³⁷. O její nevydané hloubce a mohutném rozsahu svědčí údaje v tabulce 8.

Tabulka 8 – Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v Kazachstánu 1992-1994
[v %, 1991=100]

Ukazatele	1992	1993	1994
HDP	-5,3	-14,0	-24,8
Celkový objem průmyslové výroby	-14,0	-27,0	-47,0
Hrubá zemědělská produkce	29,0	20,0	-5,0
Kapitálové investice (všechny zdroje financování)	-47,0	-68,0	-73,0
Index spotřebních cen	16,1	284	5615
Maloobchodní obrat	-33,0	-44,0	-72,0
Vývoz	-65,0	-67,0	-67,0
Dovoz	-66,0	-72,0	-74,0

Zdroj: 10 let Spolčenstva Nezavisimych Gosudarstv (1991-2000). Statističeskij sbornik

V lednu 1992 začala liberalizace cen, s výjimkou cen na energetické zdroje, které byly periodicky revidovány. Tento proces trval až do konce roku 1994. To mělo za následek narušení chodu prováděných reformy ve všech odvětvích ekonomiky, zvláště v zahraniční ekonomické činnosti.

S liberalizací cen na energii se nespěchalo, ale při volných cenách na ostatní produkty a služby a při neustále klesajícím kurzu rublu, bylo nutno pravidelně (3-4 krát ročně) zvyšovat ceny na energii, ropu a ropné produkty s cílem zajistit ziskovost vyrábějících podniků. To vedlo k tomu, že spotřebitelé adekvátně zvyšovali ceny svých výrobků a

³⁷ [3] *Ekonomika SNG: 10 let reformirovanija i integracionnogo razvitija*. Ispolkom SNG. Moskva: Finstatinform, c2001. 420 s.

služeb. V konečném důsledku ceny znovu rostly. Tento proces „vyrovnávání cen“ se stal nepřetržitým a zatěžoval ekonomiku Kazachstánu nevydanou mírou inflace (viz tabulka 9)³⁸.

Tabulka 9 - Vývoj cen v období 1991-1997 (v % k předchozímu roku)

Ukazatele	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Spotřebitelské ceny	247,1	3060,8	2265,0	1258,3	160,3	128,7	111,2
Ceny průmyslových výrobků	312,3	3916,9	1423,8	2023,8	140,2	118,5	111,7

Zdroj: vlastní vypracování podle údajů Statistického úřadu Republiky Kazachstán

V lednu 1993 byly schváleny naléhavá krizová protipatření a program prohlubování sociálně-ekonomických reforem, jejímž hlavním úkolem bylo vytvořit tržní infrastrukturu a konkurenční prostředí ve všech oblastech sociální reprodukce. Program zahrnoval v první řadě úpravy v koncepci privatizace. Vláda Kazachstánu věděla, že rychlý prodej podniků, včetně plynových nalezišť a strategických odvětví, by byl hrubou chybou, proto navrhl, aby se privatizační program probíhal pod přísnou kontrolou státu.

Hospodářská politika Kazachstánu v této fázi byla založena na následujících principech:

- 1) vytvořit společensky-orientovanou smíšenou ekonomiku, založenou na syntézu konkurenční tržní samoregulací výroby a na úpravě hlavních makroekonomických ukazatelů hospodářského rozvoje státu;
- 2) podpořit národní podnikání ve všech jeho formách;
- 3) realizovat „strategii rychlého ekonomického rozvoje“, vycházející z restrukturalizace výroby, z rozvoje komunikačních trhů, trhů s potravinami a spotřebním zbožím, z řešení problému bydlení;
- 4) zachovat pragmatismus při volbě ekonomických a politických partnerů v mezinárodních vztazích, zejména ve vztazích se státy SNS, Západem, zeměmi Dálného Východu a asijským světem³⁹.

³⁸ [40] KOŠANOV, A., CHUSAINOV, B. *Reforma i makroekonomičeskije...*, s. 56-80.

³⁹ [38] KAŽEGEFDIN, A. M. *Social'no-ekonomičeskije problémy...*, s. 5-12.

2.2 Ekonomické reformy v období 1993-1997

Nová etapa hospodářských reforem v Kazachstánu začala se zavedením v listopadu 1993 národní měny – tenge a přilákáním široké podpory ze strany mezinárodních finančních organizací v rámci programů systémových změn a stabilizačních úvěrů. Tato fáze je charakterizována uskutečněním vlastní makroekonomické politiky, vznikem právního rámce, upravujícího vztahy v oblasti daní, fiskální a finanční politiky, zahraniční obchodní činnosti, včetně přilákání zahraničního kapitálu, rozvoje trhu a tržní infrastruktury. Nicméně, až do poloviny roku 1994 vláda Kazachstánu prokazovala nedůslednost a ústupnost při provádění politiky, zpřisňující měnovou a fiskální politiku. To se týkalo především liberalizace cen, která trvala celý rok. S cílem další liberalizace a zlepšení účinnosti zahraniční politiky vláda Kazachstánu přijala následující rozhodnutí:

- do začátku roku 1994, významně zkrácen seznam zboží, které podléhá licencování;
- počet vývozních kvót snížen z celkových 25 z roku 1993 na 7⁴⁰; kvóty byly zachovány především na suroviny;
- snížená sazba vývozních a dovozních cel, zkrácen seznam zboží, které jsou předmětem těchto daní, zrušeno vyplacení vývozních daní v cizí měně, což stimulovalo vývoz a dovoz zboží, zlepšilo jeho strukturu.

Nicméně, vládou přijatá rozhodnutí v období 1992-1994 týkající se zahraniční hospodářské činnosti, byla často protichůdná a nedostatečně účinná. V důsledku přímé účasti státu v zahraničním obchodu, zůstával i nadále významný monopol státních společností pro vývoz výrobků v rukou státu; poskytování celních a daňových úlev pro jednotlivé společnosti stavěl účastníky zahraničního obchodu do nerovných podmínek; regulace vývozu formou licencí a kvót znesnadňovala ustálení reálného směnného kurzu; nevyřešení mnohých otázek v oblasti obchodování se zeměmi Společenství nezávislých států vedla ke snížení obchodních vztahů, k rozšíření barterových obchodů (v roce 1994 30 % vývozních a 14,2 % dovozních operací se uskutečňovaly přímou výměnou zboží)⁴¹.

V červenci 1994 byl přijat jiný protikrizový program, jehož hlavním cílem bylo zajistit do konce roku 1995 makroekonomickou stabilitu a systémové institucionální změny.

⁴⁰ [48] *Osnovnyje napravlenija razvitija...*, s. 1-35.

⁴¹ [20] MUCHAMEDIJEV, B., BORDOUSOV, O. *Torgov'la Respubliky Kazachstan...*, s. 54.

Realizace tohoto programu byla prováděna s větší důsledností a cílevědomostí, a to zejména při uskutečňování mírně přísné měnové a fiskální politiky. Provádění měnové politiky zajišťovala Národní Banka Kazachstánu (NBK) a v této fázi byla zaměřená na spravování takového množství peněz, které by přispělo ke snížení inflace, stejně jako k zajištění stabilního směnného kurzu pro další růst výroby. Sazba refinancování se stanovila na základě skutečné inflace, ale úroky z vládních cenných papírů byly stanoveny na aukčních trzích, což podmínilo jejich kladné hodnoty v reálném vyjádření. S větší flexibilitou se uskutečňovala regulace stanovení minimálních rezerv pro banky druhé úrovně.

Od poloviny roku 1995 mezi nástroje měnové politiky Kazachstánu bylo přidáno další konvenční opatření rozvinutých zemi - operace na otevřeném trhu, kdy NBK začala z formováním vlastního portfolia cenných papírů. Pro tyto účely se začaly vydávat zvláštní cenné papíry – tzv. „poznámky“ NBK, produkce kterých byla stanovena na základě cílů pro peněžní agregáty. Byl zapojen také tradiční regulátor trhu – intervence na devizovém trhu s cílem vyrovnat výkyvy směnného kurzu tenge.

Od roku 1996 se mírně změnila úvěrová politika pro banky druhého stupně, objemy kterých se zmenšily, ale hlavní těžiště těchto operací spočívalo v udržení likvidity bankovní soustavy. Bylo zastaveno vydávání tzv. zvýhodněných úvěrů a už se vůbec neposuzovaly žádosti podnikatelů o přímé úvěry u centrální banky.

Vzhledem k adaptaci na mimořádně nepříznivé hospodářské podmínky spojených s prudkým poklesem příjmů státního rozpočtu v důsledku poklesu produkce ve všech průmyslových odvětvích, s krácením daní podnikatelskými subjekty, vysokou inflací, fiskální politika byla nucená se zaměřit na financování nejtěživějších sociálně-ekonomických činností a zajištění činnosti základních funkčních systémů v hospodářství (energie, tepla a komunálního hospodářství). V důsledku toho se v průběhu let státní rozpočet ztratil tak důležité funkce, jako např. investiční, inovační a sociální. Od roku 1994 krytí části schodku rozpočtu se uskutečňovalo formou zahraničních půjček a vydávání státních cenných papírů. Proto klesá využití úvěrových zdrojů NBK pro tento účel.

Daňová politika v této fázi transformace se také vyznačuje některými změnami. Daně se začaly posuzovat nejen jako zdroj příjmů státního rozpočtu, ale také jako nástroj pro podporu investic a výrobní činnosti. Částečně tyto změny byly spojeny s právě probíhající

privatizací velkých podniků podle jednotlivých projektů, v rámci kterých investoři dostávali značné daňové výhody.

Na počátku roku 1996 v republice byl přijat „Program jednání Vlády k prohloubení reformem na období 1996-1998“, jehož hlavním účelem bylo utvrzení dosažených v roce 1994-1995 výsledků v oblasti makroekonomické stability.

Ve sledovaném období byly vypracovány a přijaty důležité dokumenty, jako například: střednědobý program pro další reformy v bankovním sektoru na období 1996-1998; rozvoj trhu s cennými papíry a pojistného trhu; zvýšení zaměstnanosti, rozvoj malého a středně velkého podnikání, podpora podnikání; privatizace a restrukturalizace veřejného majetku na období 1996-1998 a další.

V důsledku uskutečnění poměrně přísné antiinflační politiky se podařilo dosáhnout prvních významných výsledků ve finanční stabilitě, snížit index spotřebitelských cen z 3060 % v roce 1992 na 111 % v roce 1997(viz tabulka 8), relativně stabilizovat směnný kurz tenge, snížit schodek rozpočtu (v roce 1997 – 3,7 % k HDP) (viz tabulka 10)⁴².

⁴² [24] 10 let Sdružení Nezávislých Gosudarstv (1991-2000), s. 39.

Tabulka 10 - Dynamiky průmyslové výroby v období 1993-1997.
(v % k předchozímu roku)

Průmyslová odvětví	1993	1994	1995	1996	1997
Průmysl celkem	-14,8	-28,1	-8,2	0,3	4,0
Elektřina	-4,4	-15,2	-1,6	-10,3	-14,2
Palivo	-14,8	-14,0	-12,3	2,2	0,5
Ocel	-24,4	-29,5	11,7	-17,5	25,2
Neželezné kovy	-7,8	-22,8	3,8	3,6	13,8
Chemický a petrochemický průmysl	-44,6	-41,1	3,6	-27,0	-29,9
Strojírenství a kovodělný průmysl	-14,7	-37,1	-27,8	-9,2	-29,9
Lesní průmysl, zpracování dřeva, papíru a celulózy	-8,7	-44,9	-40,7	10,1	-27,4
Průmyslová výstavba	-26,8	-57,1	-31,8	-33,6	-19,3
Lehký průmysl	-11,7	-44,3	-58,8	19,8	-18,8
Potravinářský průmysl	-13,7	-26,1	-20,7	35,1	0,3

Zdroj: Statistický úřad RK

Hlavním výsledkem druhé fáze reforem se stala zásadně nová ekonomická situace. Hlavní systémové změny jsou následující:

- liberalizace ekonomiky
- formování základů multikulturní ekonomiky s převahou soukromého sektoru
- vytvoření relativní rovnováhy na spotřebitelském trhu⁴³

Navzdory existujícím významným problémům, druhá etapa ekonomických reforem v Kazachstánu položila základ pro stabilizaci a vytváření pozitivních makroekonomických trendů, které se projeví v průběhu třetí fáze rozvoje ekonomiky - v období 1998-2004.

⁴³ [24] 10 let Sdružení Nezávislých Gosudarstv (1991-2000), s. 360

2.3 Ekonomické reformy v období 1998-2004

Toto období označit jako samostatnou etapu v souladu s povahou dynamiky základních makroekonomických ukazatelů, které se vyznačují relativní stabilitou. Tabulka 11 popisuje trendy ekonomického vývoje v Kazachstánu v období 1998-2004.

Tabulka 11 – Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v 1998-2004

Ukazatele	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
HDP	-1,9	2,7	9,8	13,5	9,8	9,2	9,1
Průmysl	-2,4	2,7	15,5	13,8	10,5	8,8	10,3
Hrubá produkce zemědělství	-18,9	28,0	-4,2	17,3	3,4	1,4	-3,9
Kapitálové investice (všechny zdroje financování)	41,9	33,0	48,5	44,7	19,0	10,6	10,0
Index spotřebitelských cen	7,1	8,3	13,2	8,4	5,9	6,4	6,8
Maloobchodní obrat	19,1	2,3	7,1	15,7	8,2	10,0	10,0
Export	-14,9	2,0	55,1	-3,9	12,8	33,0	49,0
Import	-7,0	-15,3	21,2	11,1	0,5	28,0	57,0
Průměrný směnný kurz USD/KZT	78,30	119,52	142,13	146,74	153,28	149,58	135,71

Zdroj: vlastní vypracování podle údajů Ministerstva financí RK, Almaty, 2002.

V průběhu roků 1998-2004 začal růst HDP, průmyslové výroby, investic a dalších klíčových ukazatelů. Nicméně, pozitivní vývoj kazachstánské ekonomiky se značně zpomalil v důsledku globální finanční krize. Krize, která začala v roce 1997 v Jiho-Východní Asii, dorazila do Ruska v roce 1998 a měla nepříznivý vliv na ekonomiku Kazachstánu. Tak, rok 1998 se stal pro Kazachstán jediným rokem v tomto období, ve kterém je pozorován pokles HDP a v roce 1999 národní měna prošla podstatnou devalvaci. Od roku 1997 konečně vznikla metodika provádění měnové politiky v Kazachstánu, která je v souladu s podobnými standardy vyspělých zemí a zahrnuje i změny oficiálních sazeb NBK, minimální povinné rezervy, operace na volném trhu a intervenci na domácím devizovém trhu. V důsledku nižší inflace byly úměrně sníženy úřední poplatky (např. oficiální refinanční sazba, sazba pro zajištění půjčky, atd.).

V roce 1998 měnová politika byla prováděna v rámci globální finanční krize a odráží specifické potřeby řízení v této situaci, zaměřenou na ochranu finančních odvětví Kazachstánu. Nicméně v roce 1999 byl zaveden režim volně plavoucího směnného kurzu a došlo k obrovské devalvaci národní měny. Za těchto okolností hlavním cílem měnové politiky bylo zabránit výraznému nárůstu inflace. Kromě toho i nadále zůstávaly aktuální otázky zvýšení úvěrové aktivity bank druhého stupně a v této souvislosti Národní Banka Kazachstánu v průběhu roku snížila refinanční sazbu na 18 %, a do roku 2000 dokonce na 14 %⁴⁴.

V oblasti fiskální politiky tato fáze reformy byla charakterizována těmito základními vlastnostmi: stabilizace státního rozpočtu, snižování velikosti rozpočtového deficitu (v poměru k HDP), úprava daňového zákona pro podporu domácích výrobců. Daňová opatření byla prováděna více cíleně, zaměřená na podporu rozvoje některých odvětví. Tak, ke zlepšení konkurenceschopnosti výrobků strojírenství, chemického a lehkého průmyslu v roce 1999, došlo ke změnám v daňových zákonech pro odklad placení daně po dobu 90 dnů pro strojírenství a chemický průmysl, a pro lehký průmysl navíc platily nulové sazby DPH. V roce 2000 pokračovaly práce v přípravě odůvodnění některých změn v daňových předpisech, které umožňovaly příznivější daňový režim, zejména pro strojírenské podniky, chemický, petrochemický a dřevařský průmysl, se zaměřením na domácí trh.

Kazachstánská zahraničně-obchodní politika v tomto okamžiku zvýšila využívání zahraničních ekonomických vztahů jako prostředku k ochraně domácích výrobců. Zejména se rozšířil legislativní rámec, byl vytvořen „Výbor pro antidumpingovou kontrolu“ v rámci Ministerstva energetiky, průmyslu a obchodu. Začalo aktivní lobbování kazašských firem na zahraničních trzích.

V 2000-2004 byl pro realizaci zahraničně-obchodní politiky charakteristický režim volného obchodu se všemi zeměmi SNS, s výjimkou Arménie a Turkmenistánu, a intenzivní snaha o přistoupení Kazachstánu do WTO.

Z mnoha činností prováděných ve třetí etapě je třeba zdůraznit jako nejvíce progresivní následující opatření na makroekonomické úrovni:

⁴⁴ [25] *Agenstvo respubliki Kazachstan po statistike* [online] [cit. 2002-10-15].

- ✓ provedena důchodová reforma, zaměřená na personalizaci penzijních fondů občanů v systému shromažďování finančních prostředků, plnicí navíc funkcí silných národních investičních institucí;
- ✓ zlepšování procesů privatizace a správy státního majetku;
- ✓ přijetí v lednu 2001 zákona „O pozemcích“, umožňujícího zavést pozemky na trh a vytvořit z něj normální nástroj práce;
- ✓ přijetí opatření na podporu domácích výrobců a dovozců, umožňující zahájit obnovu zpracovatelského průmyslu;
- ✓ prohlubování reforem ve finančním sektoru, zaměřených na další posílení domácího bankovního sektoru a zapojení do investičních procesů také veřejných prostředků;
- ✓ snížení závislosti země na nepříznivých změnách v tržních cenách na světových trzích. To se zajišťovalo tvorbou Národního fondu Kazašské republiky v souladu s Vyhláškou prezidenta Republiky Kazachstán ze dne 23. srpna 2000 "O Národním fondu Kazašské republiky" a "Pravidly tvorby a využívání Národního fondu Kazašské republiky“, schválené dekretem prezidenta republiky Kazachstán od 29. ledna 2000. Tento fond nesmí být použit pro poskytování úvěrů soukromým nebo veřejným organizacím, jakož i k zajištění závazků. Ke dni 31. března 2004 se celková aktiva fondu překročila 3,7 miliardy amerických dolarů.⁴⁵

Obecně lze říci, že toto období lze charakterizovat jako fázi dokončení hlavní části ekonomických reforem v Kazachstánu. Jako hlavní výsledky této fáze ekonomické transformace a rozvoje lze uvést následující:

1. Překonání většinou negativních následků pádu starého hospodářského systému a radikální transformace sociálně-ekonomické formace. Nejdůležitější problémy, kterým čelil Kazachstán v raných 90. letech, byly vyřešeny ve větší či menší míře; zformovala se tržně-orientovaná ekonomika, která vytvořila předpoklady pro růst na základě dosažené stabilizace finanční a ekonomické situace v zemi.
2. Dokončení vytvoření regulačního rámce, odpovídajícího standardům moderní tržní ekonomiky. Dobře funguje přijatá legislativa na trhu cenných papírů, trhu práce, v oblasti daní, účetnictví, finančního systému a v mnoha dalších oblastech ekonomiky.

⁴⁵ [26] *Agenstvo republiky Kazachstan po statistike* [online] [cit. 2004-10-15].

3. Dokončení procesů privatizace a vznik smíšeného hospodářství, s mocnou vrstvou podnikání.
4. Na základě institucionálních změn se utvořilo široké spektrum společností na trhu výroby a infrastruktury, aktivně se rozvíjejí malé a střední podniky, jsou vyrovnány stávající disproporce ve struktuře ekonomiky země přes rychlý rozvoj sektoru služeb, jejichž podíl na HDP neustále roste.
5. Dosažení udržitelné stabilizace ve finančním sektoru na všech hlavních frontách: v oblasti veřejných financí, měny, stability a likvidity v bankovním systému, devizových rezerv NBK, dynamiky inflace, úrokových sazeb peněžního trhu a vládních cenných papírů na trhu.
6. Zvýšení investic a výrobních procesů v ekonomice. Na konci 90. let je zaznamenán významný pokrok v dynamice HDP, průmyslové výroby, investic a dalších klíčových ukazatelů. Je příznačné, že růst se projevuje prakticky ve všech oblastech hospodářství - průmyslu, zemědělství, dopravě a komunikacích, obchodu, atd., což umožňuje hovořit o integrované a systémové povaze vývoje republiky. Za prvních let reformy od roku 1999, je pozorováno kladné saldo obchodní bilance. V roce 2003 přebytek obchodní bilance činil více než 4 miliardy dolarů ve srovnání s 2,3 miliardy dolarů v roce 2002.⁴⁶

Závěrem je nutno také říci, že reforma kazachstánského hospodářství obecně svědčí o úspěšné realizaci celé řady složitých problémů.

⁴⁶ [49] *Prioritetnoje razvitije finansovogo sektora* ..., s. 10.

3. RUSKO-KAZAŠSKÉ VZTAHY

Ruská federace a Kazachstán jsou dnes nezávislými státy, které si po rozpadu Sovětského svazu, jehož byly oba v minulosti součástí, uchovaly vzájemné specifické vztahy v mnoha dimenzích – od politické přes kulturní až po ekonomickou. Oblast Kazachstánu byla těsně po rozpadu SSSR ze strany Ruska takřka ignorována, a to patrně z toho důvodu, že ruská strana spoléhala na jistou setrvačnost vzájemné propojenosti především ekonomických vazeb. Rusko v té době považovalo do značné míry celou oblast za hospodářskou zátěž, neboť se muselo koncentrovat na vlastní ekonomické reformy a problémy.⁴⁷ Ekonomická situace obou států opravdu nebyla příliš povzbuzující – jak Rusko, tak i Kazachstán měly překonat prvotní problémy, ve kterých se ocitly. Na druhé straně tyto dva státy vůbec nepředpokládaly, že by svoji spolupráci zcela ukončily.

Počátky oficiálních rusko-kazašských vztahů spadají do období prvních prezidentských voleb v Kazachstánu, ve kterých uspěl Nursultan Nazarbaejev. Ten po svém vítězství zaslal Borisi Jelcinovi nótu, ve které se vyslovil pro přátelské a harmonické vztahy vzájemné kooperace.⁴⁸ Kazachstán v Sovětském svazu zaujímal důležité místo, jeho přírodní zdroje pokrývaly značnou část ekonomiky celého SSSR.

Kazachstán považoval a stále považuje význam vztahů s Ruskem v rámci partnerství, spolupráce a dobrých sousedských vztahů za přínosný. Rusko se bere jako prospěšný partner.⁴⁹ Kazachstán se potýkal s vytvořením nové státní základny a navazování mezinárodních kontaktů začalo tím nejbližším sousedem, který měl silnější postavení ve světě. V počátečních etapách rozvoje vzájemných vztahů bylo právě zajištění bezpečnosti tou nejdůležitější prioritou. Z těchto důvodů se zmíním o Smlouvě o vojenské spolupráci a Dohodě o pronájmu kosmodromu Bajkonur, které byly podepsány v Moskvě v roce 1994 a jsou považovány za nejvýznamnější událost v rozvoji rusko-kazašských vztahů.⁵⁰ Co se týče vnitřní politiky a jejího postoje vůči zahraničním prioritám, tak zde lze uvést, že zároveň probíhaly kvalitativně nové změny uvnitř politické elity, která se postupně proměňovala s procesem transformace politického řízení. V Kazachstánu se nacházela,

⁴⁷ [15] LASÁK, J. *Kazachstán*. In: Kuchyňková, P. - Šmíd, T., *Rusko jako geopolitický...*, s. 141.

⁴⁸ Tamtéž, s. 141.

⁴⁹ [5] CHOEJ-FAN, S., *Vnešnja politika Kazachstana i obščestvennoe mnenije*. s. 62.

⁵⁰ [19] MOROZOV, J. *Vojenno-političeskij sojuz Rossii i Kazachstana*, roč. 156, č. 6, 2005, s. 110.

jakož i v jiných postsovětských republikách, silná a vlivná vrstva vedoucích činitelů se „svazovým významem“ a orientací – prvních tajemníků oblastních výborů, vedoucích činitelů průmyslových podniků, generality – orientovaná spíše na Moskvu než na Alma-Atu.⁵¹

V současné době lze tvrdit, že Kazachstán a Rusko demonstrují nejvyšší tempa růstu v postsovětském prostoru a to je jedna z hlavních příčin toho, že v roce 2005 rusko-kazašské vztahy nabyly stabilní a pozitivní dynamiku rozvoje, která je založena na základních dokumentech – „Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci“ z roku 1992 a „Deklarace o věčném přátelství a spojenectví“, jenž je nasměrována na XXI. století.⁵² Tento příklad jsem si vybrala z důvodů nastínění podstaty vzájemné propojenosti dvou států, přičemž Rusko mělo o tyto dohody velký zájem. Kazachstán byl důležitým strategickým partnerem a byl proruský naladěným, což bylo z ruského hlediska důležité.

3. 1 Kazašsko – ruské vztahy v rámci SNS

Od roku 1991 Kazachstán a Rusko již jako dva nezávislé státy budovaly nové vzájemné vztahy, které byly založeny na rovnoprávnosti. Vzhledem ke společné bohaté minulosti tyto dvě země měly před sebou podobné úkoly, tykající se politických a sociálně-ekonomických přeměn, sféry globální bezpečnosti a regionální stability, které předpokládaly orientaci na prohloubení vzájemné spolupráce a její stanovení ji na úroveň strategického partnerství.⁵³

Rusko a Kazachstán se snažily provádět co nejvíce širší integraci v rámci SNS, i když se ze začátku soustava států ve Společenství částečně měnila a ne všichni členové podporovali projekty zaměřené na těsnější spolupráci v rámci SNS. Někdy lze vnímat Společenství Nezávislých Států jako organizaci, která posloužila k nastartování budování vazeb mezi státy postsovětského prostoru, přičemž každá země šla do integračních procesů se svými cíli. Rusko vnímalo tento region jako oblast svých zájmů a chtělo na něm aktivně participovat, aby neztratilo svou sféru vlivu. Kazachstán hrál roli významného aktéra zabývajícího se především integračními procesy a snažícího se prosadit svou iniciativu do

⁵¹ [27] AŠIMBAJEV, D. *Kadry rešajut vse ili elita Kazachstana za desať let*, [online] [cit. 2003-12-16], s. 1.

⁵² [13] KUŠERBAJEV, K. E. *Kazachstansko-rossijskoe sotrudničestvo: sovremennoe...*, s. 14.

⁵³ [53] KUŠERBAJEV, K. *Kazachstan i Rossija – nadežnoe i dostojnoe souzničestvo*. s. 148.

nových projektů Společenství.⁵⁴ Byla podepsána řada různých dokumentů mezi účastníky Společenství, např. Dohoda o kolektivní bezpečnosti, jejímž cílem bylo naplnit společnou bezpečnostní politiku v rámci SNS. Smlouva zahrnovala politickou, politicko-vojenskou, vojenskou, technickou a další spolupráci. Byla sice primárně zaměřena na vnější hrozby, avšak většina existujících problémů se soustřeďovala na vnitřní otázky a problémy postsovětského prostoru.⁵⁵ Co se týče ekonomické dimenze integračních procesů v rámci SNS, lze tady zmínit vytvoření celní unie, do které Kazachstán přistoupil společně s Běloruskem, Kyrgyzstánem, který se stal členem následovně, a Ruskou federací v lednu roku 1995. Vzhledem k tomu, že podpora integračního procesu v SNS neměla velký úspěch a výsledek, tyto výše uvedené státy se v roce 1996 potkaly a vyjádřily svůj zájem na dalším rozvíjení a prohloubení spolupráce v rámci Čtyřčlenné ekonomické unie.⁵⁶ Později byla tzv. Čtyřka rozšířena o Tádžikistán, tím pádem se vytvořila Pětka. V únoru roku 2000 se pět států transformovaly do Euroasijského ekonomického společenství. Náměstek Generálního tajemníka EurAsES se vyjádřil v jednom interview o organizaci tak, že hlavním rysem EurAsES je soustředění se výhradně na ekonomickou oblast vzájemných vztahů, přičemž se politické dimenzi snaží členové vyhýbat. Také v tomto rozhovoru naznačil, že se připravuje soubor dokumentů pro vytvoření celního svazu v rámci EurAsES a v budoucnosti je naplánováno vybudovat jediný ekonomický prostor.⁵⁷ 23. února roku 2003 v Moskvě L. Kučma vyhlásil novou etapu ekonomické integrace mezi Běloruskem, Kazachstánem, Ruskou federací a Ukrajinou s cílem formování Společného ekonomického prostoru, který předpokládá koordinaci společné hospodářské politiky a vytvoření nezávislé mezistátní Komise, týkající se otázek obchodu a tarifů. Konečným cílem by mělo být vybudování Organizace regionální integrace.⁵⁸

Po rozpadu SSSR mocenský význam Ruska poklesl. Z tohoto důvodu se Ruská federace obávala ztratit svůj vliv nad postsovětským prostorem, o nějž nyní měly zájem i další země. Pronikání dalších států na území Střední Asie – Čína, Írán, Turecko i USA – stále nutí Rusko k vyvážení vlivu těchto aktérů v této oblasti.⁵⁹ Avšak na rozdíl od ostatních

⁵⁴ [17] LITERA, B. *Problémy spolupráce a integrace zemí...*, s. 23.

⁵⁵ [15] LASÁK, J. *Kazachstán*. In: Kuchyňková, P. - Šmíd, T., *Rusko jako geopolitický...*, s. 147.

⁵⁶ [10] JONSON, L. *Russia and Central Asia – a new web of relations*, pp. 56.

⁵⁷ [39] KIRINICIJANOV, J. *Što u nas na južnom flange?* In *Argumenty i fakty*, roč. 1369, č. 4, 2007, s. 3.

⁵⁸ [55] *Ukrajina vměště s Belorussijej, Rossijej a Kazachstanom sozdajut...*, [cit. 2003-02-28].

⁵⁹ [17] LITERA, B. *Problémy spolupráce a integrace zemí...*, s. 16-17.

států SNS, Astana neprovokuje antiruské nálady a snaží se uchovat kazašsko-ruské vztahy na vysoké ekonomické a politické úrovni, a proto pro Moskvu je velmi výhodné, že Kazachstán je iniciátorem regionální integrace.⁶⁰ Z těchto pohledů lze konstatovat, že se Rusko nadále snaží co nejlépe využít historicky nadstandardní vztah s Kazachstánem.

3. 2 Současné vzájemné vztahy

3. 2. 1 Geopolitická rovina rusko-kazašských vztahů

Rusko jak v minulosti, tak i v současnosti, má zájem o svou historickou sféru vlivu, což byla a je Střední Asie. Tendence po rozpadu SSSR je taková, že nově vzniklé regiony začínají být považovány dalšími velmocemi za oblasti, ve kterých by stát měl mít svůj vliv, ale aby přitom nezapomínal působit celosvětově. Právě region Střední Asie patří mezi prostory, jež jsou brány v potaz mezinárodním společenstvím. Z těchto důvodů Rusko v dané oblasti nezůstane samotným aktérem nemajícím žádnou konkurenci. Naopak, zájem světa roste, a skoro všechny okolní státy si přidávají ke své zahraniční politice i prostor středoasijského regionu. Jako příklad lze uvést Turecko, které po rozpadu Sovětského svazu značně zesílilo svůj vliv ve Střední Asii a na Kavkazu, jehož cílem bylo stát se přirozeným lídrem turkojazyčných národů. Tomuto postavení čelí Írán, který se také pomocí náboženství snaží prosadit své zájmy na tomto území. Řetěz zájemců o tento prostor může pokračovat: působí zde také zájmy USA, Evropské unie a v menší míře i Číny, Indie, Pákistánu, arabského světa, Afghánistánu atd.⁶¹

V roce 2000, s nástupem prezidenta Vladimíra Putina do úřadu, se změnila zahraniční politika, která se stala pragmatičtější. V integračních zaměřeních Kazachstán získal převládající význam nejen jako bezprostřední soused, ale i jako stoupenec sblížení. Za poslední roky nezávislosti se Kazachstánu podařilo stát silnou velmocí, dle regionálních měřítek, v rámci středoasijského regionu, která zesílila svou ekonomiku. Vzhledem k tomu, že Kazachstán je jeden z největších států v regionu, vlastní geopolitické výhody, slouží jako specifický klíč k celé Střední Asii.⁶²

60 [54] TOGANJAN, B. *Počemu Rossija ne Kazachstan*, s. 99.

61 [16] LAUMULIN, M. *Kazachstan v sovremennich meždunarodnich...*, s. 391-392.

62 [23] ŽUMALY, R. *Geopolitika Centralnoj Azii*, Almaty: ISBN 9965-702-41-1, 2006, s. 311.

V průběhu Putinovy vlády proběhly nové změny v zahraniční politice vůči všem postsovětským státům. Podstata těchto proměn spočívá v takovém chápání geopolitické „hry“, kde je ekonomika do značné míry upřednostňována před politikou. Rusko, řídicí se tímto pravidlem, se začalo spíše zabývat rozpracováním konkrétních ekonomických návrhů, resp. použitím této politiky vůči Kazachstánu, a to jak ve sféře příhraničního obchodu či v oblasti regulování celní politiky, tak i v rámci energetické spolupráce.⁶³

Avšak současný stav je takový, že ve vzájemných vztazích Ruské federace a Kazachstánu se objevují problematické body, které ve své podstatě nejsou konfliktní, ale spíše vycházejí z podmínek moderní doby. Za prvé, společné vztahy těchto států na mezinárodní scéně byly založeny na principu zpětné odpovědi, tzn. pokud Rusko pomůže Kazachstánu v řešení nějaké otázky či podpoří ho, Kazachstán musí také zpátky odpovědět stejným způsobem. Za druhé, Kazachstán se rozhodl otevřít cestu dodávek energetických zdrojů směrem na Západ mimo území Ruské federace.⁶⁴ Z těchto důvodů lze konstatovat, že se Kazachstán vzhledem ke své mnohosměrné politice snaží spolupracovat s velkým počtem států, které mají důležitý význam na mezinárodní scéně. Podpora vztahů s dalšími aktéry mezinárodního společenství navíc přináší Kazachstánu další finanční investice a pomáhá zvětšit jeho význam v regionu. Vzhledem k tomu, že zájem o Kazachstán bohatý energetickými zdroji ze strany mezinárodního společenství roste, Rusko by mělo vytvořit speciální strategii, která by nejen trvala na uplatnění svých cílů, ale musela by také v určitých situacích ustoupit a respektovat tendence rozvoje Kazachstánu.

Teď bych nastínila postoj Kazachstánu k výše uvedeným faktům. Kazachstán je nezávislým státem, který se samozřejmě snaží zaujmout, po rozpadu SSSR, své místo v mezinárodním společenství. Je nutné si uvědomit, že zahraniční politika této země je mnohosměrná, což předpokládá rozvíjení vztahů s různými státy, i když ne vždy to odpovídá reálné politice. Z jiného hlediska Republika Kazachstán nemůže opomíjet záležitost, která poukazuje na společnou minulost dvou států, jež se projevuje na kvalitě současných vzájemných vztahů. Lze konstatovat, že Kazachstán a Rusko jsou na sobě vzájemně závislé jak politicky, tak i ekonomicky. Kazachstán má nyní zájem nejen o rozvoj vztahů s Ruskem, ale i se západními velmocemi, současně je třeba podotknout, že

⁶³ [51] SATPAJEV, D. *Rossijskij vektor kazachstanskoy vněšněj politiky*, [online] [cit. 2007-05-07].

⁶⁴ [33] GRAC, D., GAZOV, A. *Kazachstan vse dalje i dalje ot Rossii*, s. 50.

existující standardy západních politických procesů nejsou vždy kompatibilní se situací v Kazachstánu.⁶⁵

3. 2. 2 Ekonomická dimenze ve vzájemných vztazích Kazachstánu a Ruska

Ekonomické vztahy mezi jakýmkoliv státy zauímají ústřední místo v jejich spolupráci. V současné době, kdy se pod tlakem globalizace stírají státní hranice a pronikají informace a nové tendence, kterými jsou ovlivňovány všechny státy bez výjimky, ekonomika určuje směr jak domácí, tak i zahraniční politiky. Státy jsou vzájemně propojeny jak politicky, tak i ekonomicky, a proto idea regionální spolupráce zauímá důležité místo v koncepci zahraniční politiky téměř všech států. Snaha podpořit dobré vztahy se svými sousedy a s dalšími partnery pomáhá budovat i vykonávat lepší politiku.

Jen částečně připomeneme, že po rozpadu Sovětského svazu jak Rusko, tak i zbytek postsovětských republik měly politickou a hospodářskou krizi uvnitř svého nezávislého území. Jestli Rusko hledalo cesty k navracení sféry svého vlivu do postsovětského prostoru, tak se státy Střední Asie, resp. postsovětské, snažily diverzifikovat své ekonomické vztahy s vnějším světem.⁶⁶

Ruská federace a Kazachstán jsou považovány za státy, které nejvíce podporují proces integrace v euroasijském regionu, a proto se snaží těsně spolupracovat nad vytvořením nutných podmínek ke vzniku bezpečnostně stabilního a ekonomicky vyspělého prostoru. Z toho vyplývá, že každý ze států má zájem na pokračování vzájemných vztahů, a dokonce i jejich prohloubení. Astana a Moskva vzájemně kooperují v rámci SNS, EurAsEs, Organizace kolektivní bezpečnosti, Šanghajske organizace spolupráce.⁶⁷

26. února roku 1999 byla podepsána smlouva o Celní unii a Společném ekonomickém prostoru, jejímiž signatáři jsou Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Ruská federace a Tádžikistán. Tato dohoda určila několik etap integrace: plně zabezpečit režim volného obchodu; vytvořit celní unii; zformovat společný ekonomický prostor. Avšak uplatnit tyto cíle nelze bez pomoci organizačně-právní struktury, která by kontrolovala splnění přijatých rozhodnutí. S cílem vyřešit tyto problémy 10. října roku 2000 byla v Astaně přijata

⁶⁵ [50] *Realnaja politika i vostočnaja mifologija*, [online] [cit. 2006-05-25].

⁶⁶ [10] JONSON, L.: *Russia and Central Asia – a new web of relations*, pp. 49.

⁶⁷ [47] *Ně vozvraščatsja nazad*, Argumenty i fakty, č. 12, 2007, s. 5.

Smlouva o zřízení Euroasijského ekonomického společenství, která byla ratifikována 30. května roku 2001 všemi státy.⁶⁸

V současné době se mluví o tom, že se SNS blíží k rozpadu či fakticky se rozpadlo a otázka Společného ekonomického prostoru je dost těžké vyřešitelná. Za skoro jedinou funkční organizaci, která napomáhá uchovat SNS, lze považovat EurAsES.⁶⁹ Ruská federace a Kazachstán jsou v této organizaci vnímány jako iniciátoři euroasijské integrace, přičemž jsou přesvědčeny, že ekonomická integrace je důležitým faktorem spojujícím státy určitého regionu. Organizace na regionální úrovni pomáhá vyřešit otázky, které jeden stát nebude moci zvládnout.

V rámci EurAsES proběhlo několik jednání. Jedno z nich se uskutečnilo v roce 2003 v tádžickém hlavním městě Dušanbe. Hlavním tématem zasedání Mezistátní rady EurAsES byly otázky, týkající se funkční schopnosti organizace, perspektiv rozvoje integračních procesů v rámci této struktury. Na této schůzce byl přijat dokument určený na období 2003–2006, který ve svém obsahu nasměroval a určil hlavní sféry rozvoje: formování celní unie a společného celního území, provedení společné ekonomické politiky, rozvíjení energetického trhu a trhu kapitálu, vytvoření Dopravní unie a spolupráce v agrárně-průmyslovém komplexu.⁷⁰ Znovu se mluví o projektu, který pomůže vytvořit podmínky umožňující vybudovat společné celní území se společnými hranicemi a tarify. Formování takového druhu organizace předpokládá ulehčení podmínek obchodování a zabezpečí jejím členům rozvoj ekonomiky a možnost bez problémů připojit se ke Světové obchodní organizaci (WTO).⁷¹

Jak Rusko, tak i Kazachstán jsou v současné době státy, které se snaží zlepšit své postavení jak na regionální úrovni, tak i na globální. Cíle těchto zemí se překrývají, a proto jediným nejlepším rozhodnutím je navzájem si pomáhat a spolupracovat. V rámci EurAsES oba postsovětské státy mají dlouhodobé plány, které budou uskutečněny během určitého času. Všechny dokumenty, které jsou přijímány, mají svůj specifický význam ve vzájemných vztazích členů, resp. mezi Ruskem a Kazachstánem. V současnosti kooperace Kazachstánu

⁶⁸[34] Jevrasijskoe ekonomičeskoe soobščestvo(EvrAzES). *Vneshnaja...*, [cit. 2005-11-22].

⁶⁹[30] BOGOMOLOV, O. *Vopros dnja: Začem Rossii nužen EvrAzES?* [online] [cit. 2005-06-22].

⁷⁰[57] *Vstreča glav gosudarstv-učastnikov EvrAzES v Dušanbe.* [online] [cit. 2003-06-23].

⁷¹[28] *Bělorus, Russija i Kazachstan prinjali projekt plana dejstvuj po...*, [cit. 2008-03-17].

a Ruska je založena na spolupráci, která umožňuje státům profitovat ze vzájemných vztahů. I v podmínkách moderní doby se proto Kazachstán a Rusko navzájem vnímají jako více méně nenahraditelní partneři, kteří přes vzájemné problémy, budou nadále spolupracovat, protože jsou na sobě vzájemně závislí jak politicky, tak i ekonomicky.

3. 2. 3. Surovino-energetická dimenze

Díky současné situaci ve světě věnuje mezinárodní společenství velkou pozornost problematice surovino-energetického komplexu, který zaujímá jedno z nejdůležitějších míst v zahraniční politice téměř každého státu. Problematika stavu trhu surovin je i důsledně medializována. Je nutné zmínit, že se státy nemající velký surovinový potenciál, resp. existenci ropy a plynu na svém území, důsledně zabývají tématem získání přístupu k regionům vlastním zásoby ropy a plynu. Vzhledem k tomu existuje jeden společný problém zemí nedisponujících strategickými přírodními zdroji, kterým je neuspokojenost v potřebě surovin, která se zvětšuje každým rokem. Západní analytici tvrdí, že signálem k obavám je závislost států na naftě importující se ze zemí, jejichž vztahy se Západem jsou napjaté (Blízký východ), naopak ropa z „spřátelených“ států disponujícím surovinovým potenciálem, např. z Kanady a Norska, má nedostatečné kapacity, které se stále zmenšují. Z těchto důvodů se hledají další cesty k regionům, které pomohou nabídnout další rezervy surovin a které zabezpečí ekonomickou a strategickou bezpečnost. Za takový region je v současné době považováno Kaspické moře.⁷²

Obrovský počet zájemců přitahuje ke středoasijskému regionu právě Kaspické moře, které vlastní mocné surovinové kapacity, resp. ropná ložiska. V porovnání s minulými úvahami o Kaspickém moři, které bylo považováno za periferní oblast, je v současnosti faktem, že zájem o toto moře stále roste. Proč se to tak stalo? Za prvé, změnila se geopolitická situace ve světě v souvislosti s teroristickými útoky na USA v roce 2001, které posílily tendenci Západu snížit svou energetickou závislost na Blízkém východě; za druhé, celkově situace na světovém energetickém trhu je nestabilní, což předpokládá zvýšení konkurence mezi hlavními exportéry ropy; přibližuje se období exploatace energetických zásob Kaspického moře.⁷³

⁷² [23] ŽUMALY, R. *Geopolitika Centralnoj Azii*, Almaty: ISBN 9965-702-41-1, 2006, s. 453-454.

⁷³ [44] NAZARBAJEV, N. *Kritičeskoe desjatiletie*, s. 149–150.

Po rozpadu Sovětského svazu se objevily další nezávislé státy. Jestli dříve Kaspik vlastnily SSSR a Írán, nyní se počet států mající přímý přístup k moři zvětšil na Rusko, Írán, Kazachstán, Ázerbájdžán a Turkmenistán. Situace se změnila a nyní se muselo určit, komu a jaká část moře bude náležet. Vzhledem k tomu, že nikdo ani neplánoval zřít se statusu státu vlastníčího strategické suroviny, lze považovat snahu zemí regionu získat vliv na Kaspickém moři za státní záležitost, která umožňuje profitovat co nejvíce.

Toto moře bylo rozděleno již během existence Sovětského svazu v roce 1970. V tu dobu se to řešilo následujícím způsobem: za základ tohoto principu byla vzata střední linie, která je považována za všeobecnou praxi delimitace mezinárodních příhraničních jezer. Výsledek byl takový, že Kazachstán získal 113 000 km² plochy mořského šelfu, Turkmenistán – 79 000 km², Ázerbájdžán – 78 000 km².⁷⁴ Po získání nezávislosti všechny státy zaujaly své stanovisko, které navrhovalo svůj pohled na rozdělení povrchu a dna moře. Např. Ázerbájdžán v roce 1995 přijal novou ústavu, podle které prohlásil svůj sektor Kaspického moře za součást svého území. Kazašská verze rozdělení moře byla měkčí variantou na rozdíl od ázerbájdžánské. Předpokládala přidělit každému určitý sektor dna moře a zbytek otázek týkajících se rybníctví, ekologie a plaveb lodí řešit společně, aby byly zváženy zájmy každého státu v regionu moře. Avšak pozice Moskvy, Ašchabadu a Teheránu úplně čelily stanovisku nacionalizace pozemků moře v jeho centrální části a trvaly na společné těžbě a prodeji kaspické ropy všemi přikaspickými státy.⁷⁵ Je zajímavé, že otázka statusu Kaspického moře je stále nevyřešena mezi všemi státy. Jenom tři země – Ázerbájdžán, Kazachstán a Ruská federace – v současné době podepsaly vzájemné smlouvy, které rozdělily určitou část moře u jejich hranic na národní sektory.

3. 2. 3. 1 Společné využití ropy v oblasti Kaspického moře

V období těsně po rozpadu SSSR docházelo ke vzniku prvních ropovodů, které v současné době mají důležitý smysl ve vzájemné spolupráci mezi Kazachstánem a Ruskem. Kazachstán vstoupil do dějin kaspického ropného konsorcia 17. 6. 1992, kdy kazašský premiér Sergej Terečenko a ománský vicepremiér pro otázky hospodářství a financí Qais bin Abdul Muním al Zawawí podepsali dohodu o vytvoření smíšené společnosti (joint-venture), která by připravila vytvoření konsorcia pro dopravu ropy z těžebního pole Tengiz

⁷⁴ [23] ŽUMALY, R. *Geopolitika Centralnoj Azii*, Almaty, ISBN 9965-702-41-1, 2006, s. 446.

⁷⁵ [32] BUTAJEV, A. *Status Kaspija*. [online] [cit. 2006-05-03].

a dalších západoevropských ropných polí na mezinárodní trhy. K této skupině se brzy přidali zástupci ruské vlády a celá trojice začala vystupovat jako Kaspické ropovodní konsorcium (Caspian Pipeline Consortium – CPC). Cílem bylo připravit systém v délce asi 960 km, který by využil stávající čtyřiceti – dvačtyřicetipalcových potrubních tahů v Rusku a v Kazachstánu a propojil je z Tengizu do Novorossijska.⁷⁶ Po získání nezávislosti se Kazachstán snažil připravit všechny podmínky vytvoření svého vlastního ropného systému. Přivítání zahraničních investorů bylo nutným krokem, protože vlastním velkým finančním potenciálem v té době Kazachstán nedisponoval.⁷⁷ Geografické postavení Kazachstánu, i když má bohaté zásoby nafty a plynu, lze nazvat uzavřeným od světových trhů. Tady jde o to, že odtrženost kazašského území od Evropy, kde se nachází největší počet importérů, nemajících svůj vlastní přístup ke strategickým přírodním zdrojům, nutí Kazachstán spolupracovat se státy, které mají přístup na důležité trhy surovin. Tím je ospravedlňována vzájemná výhoda ve vztazích mezi Ruskem a Kazachstánem. Rusko dovoluje transport kazašské ropy přes své území, přičemž za to získává peníze, a Kazachstán pomocí svého severního souseda může získávat přístup na světové trhy, kde o jeho ropu mají zájem další státy.

Obecně spolupráce Ruska s Kazachstánem v surovino-energetické oblasti je považována za důležitý bod kooperace ve vzájemných vztazích, které spojují společné využití surovin a snahu si vytvořit nejlepší a nejpotřebnější podmínky pro každou stranu. 21. století pro tyto státy má velký význam, protože s příchodem Putina do úřadu prezidenta se vzájemná spolupráce v ropoplynové oblasti zvětšila. Díky dohodám, týkajícím se povolení k dlouhodobému tranzitu kazachstánské ropy přes Rusko, rychle vyrostl export ropy. Během roku 2003 po potrubním systému Ruska bylo transportováno 29 milionů tun kazachstánské ropy.⁷⁸ Důležité je také zmínit, že surovino-energetická oblast vzájemných vztahů mezi Ruskou federací a Republikou Kazachstán zahrnuje nejen tranzit ropy, ale i společnou těžbu, přečerpání zdrojů, rozpracování nalezišť atd. Projektů zaměřených na vzájemnou spolupráci týkající se ropy či plynu, je celá řada. Každá strana je zainteresována v prohloubení těchto vztahů a snaží se podporovat pozitivní tendence rozvoje.

⁷⁶ [22] WANNER, J. *Ropná politika v oblasti Kaspického moře...*, s. 145.

⁷⁷ [1] AYDN, M. *Oil, Pipelines and security: The geopolitics of...*, pp. 8.

⁷⁸ [13] KUŠERBAJEV, K.: *Kazachstan i Rossija – nadežnoe i dostojnoe...*, s. 150.

4. ČESKO – KAZAŠSKÉ VZTAHY

Kazachstán byl dlouhou dobu součástí Sovětského svazu, proto pro vnější vztahy byly prioritou především zájmy Moskvy. Dnes je těžké najít materiály o přímé spolupráci Kazachstánu a Československa z dob minulého režimu. Od roku 1993 v Almaty působí Velvyslanectví České republiky. Diplomatičké vztahy mezi republikami byly navázány 1. ledna 1993. V dubnu roku 1997 se v Praze otevřela Diplomatičká mise RK, která získala nařízením Prezidenta Republiky Kazachstán ze dne 4. listopadu 2004 status Velvyslanectví⁷⁹.

Spolupráce mezi Českou republikou a Kazachstánem se rozvíjela pomalu. Hlavní odlišností v hospodářském rozvoji byl fakt, že Česká republika měla již ukončené sociálně-ekonomičké-političké reformy, když to Kazašská republika teprve začínala provádět své politiko-hospodářské reformy⁸⁰. Česká republika měla navíc větší zkušenosti ve sféře mezinárodních vztahů a s tím souvisejících obchodních operací, dále v oblasti příhraniční spolupráce, a to z toho důvodu, že tato země nebyla satelitním státem Sovětského svazu. Před druhou světovou válkou měla Česká republika jedno z nejrozvinutějších hospodářství v Evropě a důležitou úlohu sehrálo také susedství s vyspělými ekonomikami světa.

Rozvoj obchodně-ekonomičkých vztahů mezi zeměmi lze obecně rozdělit na 3 etapy⁸¹.

4. 1 První etapa spolupráce

První etapa spadá do období 1993-1999. V této době vznikaly první obchodně-ekonomičké vztahy mezi jednotlivými subjekty a uzavíraly se první dohody a smlouvy, vedoucí ke zlepšení fungování a prohlubování spolupráce. V této době nebyla situace v kazašském hospodářství příliš pozitivní, což ovlivňovalo všechny činnosti státu. Obchodní styky měly víceméně náhodný charakter, subjekty měly zájem o okamžité výhody. Pro české podnikatelé byly důležitější vztahy s Ruskem a obchodní operace se uskutečňovaly rovněž přes Rusko.

⁷⁹ [56] Kazachstánsko-české vztahy [online] [cit. 2007-03-06].

⁸⁰ [52] SEDLÁČEK, M. *Osobnosti evolucii torgovo-ekonomičeskich otnošenij...*, s. 206-207.

⁸¹ Tamtéž.

4. 2. Druhá etapa rozvoje česko-kazašských vztahů

Druhá etapa proběhla v období 2000-2003. Změny ve struktuře spolupráce mezi státy se uskutečňovaly s ohledem na hospodářskou situaci v zemích. Od roku 2000 ekonomická situace Kazachstánu se začala zlepšovat (získáním statutu tržní ekonomiky, provedením hlubokých reforem atd.). Proto čeští obchodníci začali mít větší zájem o Kazachstán. V průběhu druhé etapy se zvyrazňují pokroky ve spolupráci završené vznikem obchodně-ekonomického oddělení Velvyslanectví České republiky v Kazachstánu. Hlavním cílem tohoto oddělení jsou stanovení nových kontaktů, poskytování informací a podpora projektů státního významu. Vzrostla úroveň obchodních operací, česká strana například začala kupovat ropu přes operátory z třetích zemí apod.

4. 3. Současné vzájemné vztahy

Třetí etapa rozvoje spolupráce mezi státy se datuje od roku 2004 do současnosti. Vztahy se rozvíjejí velmi dobře. Pro českou stranu se Kazachstán stává velmi atraktivním partnerem hlavně ve sféře průmyslu. Z dob Sovětského svazu nejsou v kazašském hospodářství rozvinuty technologické směry, v ropném průmyslu, zemědělství a ostatních odvětvích hospodářství roste potřeba různých technických zařízení. Proto by se čeští podnikatelé a výrobci mohli stát dodavateli takovýchto zařízení. Kromě toho má české strojírenství dobrou reputaci, navíc hraje významnou roli cena a kvalita českých výrobků. V oblasti spolupráce však stále chybí přímé kontakty, je třeba rozvíjet spíše dvoustranné kontakty, než s pomocí třetí strany, tedy bez tzv. offshore firem.⁸² S ohledem na současnou situaci mezi státy lze tvrdit, že spolupráce se prohlubuje, na druhou stranu ale existuje i řada dalších atraktivních a zajímavých oblastí, ze kterých by mohly profitovat obě země.

Velkým problémem ve spolupráci obou států jsou neshodující se statistické údaje o obratu zboží mezi státy. Tyto chybné informace byly několik let sledovány a hlavním bodem daného problému je to, že do Čech dovážejí zboží i podniky z třetích zemí, proto ve statistice jak Kazachstánu, tak i Česka existují mezery. Řešení daného problému záleží především na společné informovanosti statistických úřadů obou zemí. V tomto mohou spolupracovat také ekonomické úseky ambasad jednotlivých zemí.

⁸² [52] SEDLÁČEK, M. *Osobnosti evolucii torgovo-ekonomičeskich otnošenij...*, s. 206-207.

Tabulka 12 - Obchodní výměna ČR - Kazachstán (tis. USD)⁸³

Rok	Vývoz	Dovoz	Obrat	Saldo
2001	33 926	105 973	139 899	-72 047
2002	40 036	36 797	76 833	3 239
2003	26 928	58 599	85 527	-31 671
2004	48 337	124 763	173 100	-76 426
2005	93 853	168 589	262 442	-74 736
2006	109 644	280 488	390 132	-170 844
2007	139 599	196 673	336 272	-57 074
2008	197 306	545 682	742 988	-348 376

Kazachstán je nejdůležitějším obchodním partnerem České republiky ze zemí Střední Asie. V posledních pěti letech se objem výměny úspěšně rozvíjí a za uvedené období se zvýšil o 429 %.⁸⁴ Vzájemná obchodní bilance je díky vysokému dovozu energetických surovin pro Českou republiku pasivní.

Za období 1993-2006 český vývoz do Kazachstánu rostl a ve srovnání s rokem 1993 se v roce 2006 vývoz zvětšil 4násobně: v roce 1993 český vývoz činil 26,187 tis. USD a v roce 2006 dosáhl 109,644 tis. USD. Kazašský vývoz do České republiky za 13 let měnil strukturu, zaznamenal období poklesu i růstu. V roce 1993 kazašský vývoz činil 7,738 tis. USD, poté následoval nárůst exportu do Česka, ale v období 1998-1999 byl ve srovnání s rokem 1997 zaznamenán prudký pokles. Taková situace, kdy byla zaznamenaná viditelná změna v obchodu, nastala i v letech 2002-2003. Za poslední období celkový kazašský vývoz do České republiky roste, přičemž v roce 2006 činil 291,264 tis. USD, což znamená až 37násobně ve srovnání s rokem 1993. Jestliže v kazašském vývozu do Čech figurují především nerostné suroviny, v českém vývozu do Kazachstánu je to konečná produkce jako jsou stroje a zařízení, tržní výrobky tříděné dle materiálu, léky, chemikálie apod. V

⁸³ podle statistik GŘ cel ČR činil dovoz do ČR v roce 2001 cca 105 mil. USD, přičemž dovoz ropy činil 92 mil. USD. Vzhledem k tomu, že tuto ropu vyvážel cizí operátor působící na území KZ, byl ze strany KZ vykázán tento vývoz jako do země operátora. V ČR byl však tento dovoz vykázán dle země původu zboží. Rozdílná čísla jsou i u našeho exportu, podle GŘ cel ČR činil český vývoz 34 mil. USD, podstatně vyšší export zboží z ČR vykazovaný kazachstánskou stranou je způsoben převážně reexportem českého zboží z Ruské federace - jedná se o obecný trend ve vzájemně vykazovaných statistikách i v dalších letech.

⁸⁴ *Kazachstán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR.* [online] [cit. 2008-09-03], s. 1-9. Dostupný z: <www.businessinfo.cz/cz/sti/kazachstan-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1001279/>.

dovozu převládají hlavně ropné produkty (za kazachstánským výrazně zvýšeným importem se skrývá právě ropa), fosfor, válcované železo, barevné kovy, dále pak bavlna a kůže. V dovozu ropy Kazachstán zaujímá třetí místo mezi obchodními partnery České republiky. Přehled udává tabulka 13.

Tabulka 13 – Přehled dovozu ropy do ČR dle zemí

Země původu	2007		2008	
	Import (v tis. t)	Podíl (%)	Import (v tis. t)	Podíl (%)
Rusko	4 640,1	64,57	5 418,9	67,83
Ázerbájdžán	1 971,9	27,44	1 831,6	23,59
Kazachstán	315,9	4,40	507,4	7,76
Alžírsko	192,4	2,68	20,1	0,21
Libye	66,0	0,92	49,8	0,61
<i>Součet</i>	<i>7 186,3</i>	<i>100,0</i>	<i>3 846,5</i>	<i>100,0</i>

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR

V obchodní výměně byl v roce 2006 Kazachstán na 40. místě mezi obchodními partnery České republiky. Vzájemný obchod za uvedený rok vykazoval meziroční růst celkového obratu o 52,8 % (v USD). V roce 2006 dosáhlo pasivum 181,6 mil. USD.

Rok 2007 lze hodnotit z hlediska vývoje českého exportu do Kazachstánu pozitivně. Čeští exportéři vyvezli do země zboží v hodnotě téměř 140 mil. USD a proti roku 2006 se jedná o nárůst o 27,6%. Ve finančním objemu patří Kazachstán na 52. místo. Dovoz z Kazachstánu v roce 2007 klesl na 228 mil. USD a snížil se na 78,3 % roku předešlého. Tím bylo ve vzájemné výměně zboží dosaženo snížení záporného salda na méně než polovinu.

Aktuálním a novým krokem v oblasti spolupráce mezi Kazachstánem a Českou republikou jsou jednání o založení společenského poradenského centra, které by podporovalo a pomáhalo subjektům při obchodování v obou zemích, a případně by i poskytovalo poradenství pro státy regionu Střední Asie a Ruska. Dalším aspektem spolupráce by bylo zapojení do výzkumných projektů univerzit, výzkumných center Kazachstánu a České republiky, které by se mohly zabývat různými teoretickými i praktickými projekty.

V současné době pro české aktivity existuje řada možností spolupráce s Kazachstánem. Na specializovaných českých webových stránkách, časopisech a v novinách o příležitostech obchodování a vstupu českých podniků na zahraniční trh se uvádí základní náměty pro vybudování kazašských kontaktů. Rekomendace, které uvádějí na stránkách www.businessinfo.cz, www.czechtrade.cz, www.mzv.cz nastiňují podnikatelskou

atmosféru v zemi, ale s postupem času se budou měnit i zvyklosti obchodování v kazašské společnosti. Nyní si mnozí Kazaši mohou dovolit vzdělávání svých dětí v evropských zemích, které jsou budoucí generací ekonomického rozvoje (např. v České republice studuje velký počet studentů z Kazachstánu, kteří by se mohli podílet na rozvoji spolupráce mezi Kazachstánem a Českou republikou).

Zlepšení bilaterálních vztahů Kazachstánu a České republiky v oblasti ekonomiky by přispěly i nově definované mezivládní dohody v různých sférách spolupráce. Celá řada uzavřených dohod a smluv mezi oběma státy doposud nefunguje v potřebné míře. Bohužel v současné době nejsou mezi Kazachstánem a Českou republikou uzavřeny dohody ve sféře vzdělání. Zejména neexistují dohody o uznávání úrovně vzdělání mezi veřejnými vysokými školami obou států. S ohledem na to, že rok od roku se zvyšuje počet kazašských vysokoškolských studentů působících v České republice, vyřešení problémů uznávání vzdělání (nostrifikace diplomů a maturitních vysvědčení) by ulehčilo vyřizování právních náležitosti potenciálním studentům z Kazachstánu.

Mezi Kazachstánem a Českou republikou existuje celá řada perspektivních oblastí spolupráce, jen je nezbytné najít správnou cestu k jejich realizaci.

Tabulka 14 - Bilance vzájemné obchodní výměny za posledních 5 let [v mil. USD]

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vývoz	52,5	37,7	99,2	96,5	126,1	172,7
Dovoz	15	28	50,3	23,5	31,1	21,3
Obrat	67,5	67,5	149,5	120,0	157,2	194,0
Bilance	37,5	9,7	48,9	73,0	95,0	151,4

Zdroj: Statistický bulletin KZ a Státní statistická agentura KZ 2002-2007 a statistické údaje Ministerstva průmyslu a obchodu ČR

4. 3. 1 Perspektivní položky českého exportu (velikost trhu, podíl domácí výroby a dovozu)

České podnikatelské subjekty mají možnost se podílet na zakázkách pro městskou, meziměstskou a mezinárodní dopravu (tramvaje, trolejbusy, železnice) a na výstavbě montážních závodů, jakož i celých městských infrastruktur. S ohledem na pokračující budování hlavního města Astany, je toto odvětví pro české podnikatelské subjekty perspektivní. Dalšími zajímavými odvětvími jsou doprava a spoje a obecně celá

infrastruktura, jejíž rozvoj je díky příjmům Kazachstánu z ropy prioritním zájmem zdejší vlády.

Kromě již zmíněných oblastí dopravy (ať už městské, příměstské či dálkové) a farmacie (dovoz léků a polotovarů) se ukazuje, že se české firmy zatím málo podílely na zemědělské produkci a jejím zpracování (mlýny, konzervárny, pekárny apod.). Obecně se začíná objevovat zájem o moderní technologie - např. tiskařské stroje, linky na stáčení minerální vody, balicí stroje různého zboží, malé podniky na zpracování zemědělské produkce atp. Zajímavou se stává i oblast papírenského průmyslu a technologie pro získávání a čištění vody (jak užitkové, tak pitné).

Přestěhování hl. města Kazachstánu do Astany znamená trvale velkou příležitost pro stavební firmy, a to nejen pro výstavbu jako takovou (stavební materiály), ale i pro bytovou výstavbu pro vysoké vládní činitele, výstavbu luxusních hotelů atd. Zde je patrná tendence stavět tzv. hrubou stavbu kazašskými a tureckými firmami, v ostatním však i nadále je prostor pro zahraniční renomované firmy.

Perspektivní je účast českých firem na projektech vládního, regionálního, ale i významného podnikatelského charakteru v plynárenském průmyslu, v projektech modernizace nemocnic, rekonstrukce a výstavby nových objektů pro zdravotní a vzdělávací účely (program 100 škol a 100 nemocnic). V posledním období představitelé kazachstánské vlády zdůrazňují zájem o zahraniční investice do tzv. "nesurovinové oblasti", přičemž vždy uvádějí zejména zájem o rozvoj zpracovatelského průmyslu, na prvním místě průmysl potravinářský. ČR má zájem i na spolupráci v plynárenství, resp. na pokračování spolupráce na bázi tzv. Jamburských dohod. To vše je v mnohém podmíněno vyřešením tranzitu zemního plynu a dořešením problému zadluženosti KZ vůči ČR.

Kazachstán se stává přitažlivým obchodním partnerem pro české subjekty i z pozice platební schopnosti. Vzhledem k tomu, že jeho ekonomika má dostatečný přísun prostředků z prodeje nerostných surovin (zejména ropy) a je ochoten je investovat, stává se celkově v mnoha odvětvích zajímavým obchodním partnerem.⁸⁵

⁸⁵ [35] *Kazachstán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [online] [cit. 2008-09-03], s. 1-9.

4. 3. 2 Firmy a joint-ventures ve vzájemném obchodu a v ostatních oblastech ekonomické spolupráce

Ve své době usilovala na kazachstánský trh aktivně pronikat Škoda Plzeň a.s. s převážně dopravní produkcí (lokomotivy, trolejbusy, vagóny), ale v souvislosti s vnitřními problémy, se kterými se Škoda potýkala, zůstal jen společný podnik na výrobu trolejbusů. Ten zanikl v důsledku poněkud nepochopitelné politiky akimátu města Almaty (který byl vlastně podílníkem ve s. p. za kazachstánskou stranu). Dále na místním trhu působí Pozemní stavitelství Brno. Slibně se rozrůstá spolupráce mezi Škodou-Auto a podnikem Asia-Avto, jejímž výsledkem bylo v srpnu 2005 spuštění sériové výroby - montáže vozů Škoda Octavia a v srpnu roku 2006 zahájení montáže vozů Superb. V roce 2006 bylo smontováno cca 1500 automobilů Škoda a vidět na kazachstánských silnicích „škodovku“, již není rarita.⁸⁶

Největším společným podnikem byla sladovna v Tekeli, avšak její majoritní balík akcií odprodaly Obchodní sladovny francouzskému strategickému partnerovi Groupe Soufflet.

V nedávné době otevřela svou kancelář v Almaty firma CODECO, Real Astate Development, která připravuje výstavbu bytových komplexů v Almaty. Firma majetkově propojená s ČKD Praha DIS plánuje aktivity i v dalších oblastech.

Silná česká finanční skupina PPF v dubnu 2008 dokončila akvizici jedné z kazachstánských bank. Velikost investice se odhaduje řádově na desítky milióny USD a Kazachstán by se tak stal po Rusku, Bělorusku a Ukrajině další východní zemí, kde by PPF získala bankovní licenci. K tomu nutno dodat, že v Kazachstánu již několik let působí i Home Credit.

Ze strany českých podnikatelů zájem o kazachstánský trh neustále narůstá. Za rok 2007 se na Velvyslanectví Almaty obrátilo s žádostí o kontakty a informace nejméně 70 českých podnikatelských subjektů, kteří mají zájem na kazachstánském trhu uspět. Nutno však k tomu dodat, že ve srovnání se stejně velkými evropskými zeměmi, čeští výrobci a obchodníci daleko méně využívají možnost účasti na mezinárodních výstavách v Kazachstánu.

⁸⁶ [35] *Kazachstán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR.* [online] [cit. 2008-09-03], s. 1-9.

Obchodně ekonomický úsek v Almaty si koncem roku 2007 zpracoval z podkladů Státní statistické agentury KZ malou analýzu českých společných podniků v Kazachstánu. Z celkového počtu 110 bylo nejvíce založeno v roce 1998, a to 15. V posledních letech se počet každoročně pohybuje od čtyř do osmi. Nejvíce jich bylo založeno v největším kazachstánském městě Almaty, celkem 69, což představuje téměř 63 %. Na druhém místě je Západo-kazachstánská oblast, kde bylo založeno 13 společných podniků. Až na třetím místě je hlavní město Astana s 8 podniky.⁸⁷

4. 3. 3 Zahraniční rozvojová spolupráce

Republika Kazachstán nepatří mezi priority zahraniční rozvojové spolupráce České republiky, a tedy neexistuje žádný plán dlouhodobé spolupráce na tomto úseku. Nicméně, vzhledem k řadě komparativních výhod českých realizátorů lze předpokládat, že ČR bude v Kazachstánu navazovat na úspěšné aktivity z minulých let, zejména v sektorech životního prostředí, dopravy a zemědělství.

V Kazachstánu byly realizovány projekty zaměřené na železniční (modernizace železniční tratě Almaty - Astana) a městskou dopravu (výstavba nového hlavního města Astany), jejichž celkový objem v letech 1997–2001 dosáhl 20 mil. Kč. V roce 2004 ČR přispěla částkou 0,5 mil. Kč na projekt „Zajištění radiační ochrany s důrazem na lékařské expozice“. V letech 2003–2005 Ministerstvo životního prostředí ČR financovalo projekt „Aplikace preventivních postupů ve vybraných podnicích, spojená s přenosem českých technologií a know-how“ v celkové hodnotě 5 mil. Kč. Tato rozvojová pomoc byla mimo jiné motivována z české strany s cílem ovlivnit budoucí systémy tak, aby vyhovovaly možnostem a požadavkům českých firem. Celková hodnota projektů zahraniční rozvojové spolupráce realizovaných v Kazachstánu od roku 1997 dosahuje téměř 45 mil. Kč.⁸⁸

V roce 2007 byly v Kazachstánu ukončeny dva projekty. V gesci MŽP byl projekt „Ochrana biodiversity jižního Altaje v kontextu současných environmentálních transformací a socio-ekonomického rozvoje“, v celkové hodnotě 10 mil. Kč a realizátorem projektu bylo občanské sdružení IRBIS. V gesci Ministerstva zdravotnictví ČR byl projekt „Rozvoj přírodních léčivých zdrojů pro aplikaci léčebné péče do systému zdravotnictví v

⁸⁷ [35] *Kazachstán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [online] [cit. 2008-09-03], s. 1-9.

⁸⁸ Tamtéž.

Kazachstánu", v celkové hodnotě 9 mil. Kč a realizátorem projektu bylo Sdružení rozvojových aktivit.

4. 3. 4 Vzájemná výměna v oblasti služeb

Vzájemná výměna mezi ČR a Kazachstánem v tomto segmentu není dosud významná. O tom zejména vypovídá fakt, kdy obrat zahraničně obchodní výměny v roce 2005 činil 7,4 mld. Kč a obrat v oblasti služeb pouze 217 mil. Kč, což jsou necelá 3 %. V roce 2005 byly příjmy za služby 145,2 mil. Kč a výdaje 71,8 mil. Kč. Hlavní položkou příjmu jsou obchodně technické služby, nákladní doprava a cestovní ruch. Ve výdajích se jedná o stejné položky jako v příjmech. V letech 2006 a 2007 byly příjmy za služby zhruba na úrovni předešlého roku, s tím že se zvyšují příjmy z oblasti cestovního ruchu.⁸⁹ K hlavním vývozcům služeb patří cestovní kanceláře, v oblasti dopravy jsou to pak různé spediční společnosti. Obchodně technické služby (významná položka) jsou jako doprovodné při realizaci obchodních případů majících charakter dodávek technologického zařízení nebo rozběhu výroby (montáž zařízení, jeho spuštění a oživení, technické konzultace atp.).

Největší poptávka je trvale po službách v cestovním ruchu, tj. lázeňské pobyty spojené s další turistikou. ZÚ Almaty zaznamenává každoročně značný nárůst krátkodobých víz vydaných za účelem turistiky (zejména lázeňské pobyty). O další služby ze strany kazachstánských subjektů příliš velký zájem není. Ostatní položky (nákladní doprava a obchodně technické služby) jsou bezprostředně spojeny s realizací větších a složitějších obchodních případů, které vyžadují zajištění celého komplexu dodávky (tj. nejen zboží, ale i dopravy a dalších nutných doprovodných služeb).

V Kazachstánu existuje celá řada překážek v oblasti poskytování služeb (zejména telekomunikace a doprava), jejichž příčiny spočívají v platných zákonech. Vzhledem k tomu, že Kazachstán vede přístupová jednání do WTO, je otázka přístupu na trh služeb jedním z dominantních otevřených problémů mezi Kazachstánem a WTO. Postupně, ale pomalu, dochází k některým pozvolným změnám (přístup na trh telekomunikací), avšak některé akce ukazují i dvojaký přístup. Příkladem může sloužit v minulých letech snaha násilně přimět zahraniční letecké společnost létat přednostně do hlavního města Astany.

⁸⁹ Tamtéž.

Díky vzdálenosti a charakteru vzájemné obchodní výměny jsou perspektivy českých firem v oblasti služeb do značné míry omezeny, určitě je však perspektivní turistický ruch. V roce 2006 bylo vydáno pro kazašské občany celkem kolem 6000 krátkodobých víz, v roce 2007 to již bylo přes 12 000 víz. Na základě rychle stoupajícího zájmu občanů Kazachstánu o Českou republiku a vysoké vytíženosti loňského přímého letu Praha-Almaty-Praha a celkové rozšířené letů ČSA na východ, od května 2008 ČSA zavedly přímé lety dvakrát týdně na uvedené lince.

Závěr

Za 15 let Kazachstán zažil zhroucení socialistického systému, rozpad největší světové říše - SSSR, prováděl tržně-orientované sociálně-ekonomické reformy. Otázkou tedy je: co ve výsledku Kazachstán získal nebo co ztratil a co ho čeká v budoucnu? Rozpad Sovětského svazu způsobil velké ztráty, ale ztráty byly společné jak pro Rusy, tak pro Kazachy a jiné národy bývalých svazových republik. Během prvních čtyř let v období 1992-1995 jak v Rusku, tak i v dalších nezávislých státech docházelo k hyperinflaci, k rychlému poklesu výroby a zaměstnanosti, zhoršovala se životní úroveň. Ale už v roce 1996 se začaly projevovat první známky růstu HDP téměř ve všech nezávislých zemích bývalého SSSR, včetně Ruska.

Je jasné, ztráty byly obrovské. Za prvé, Kazachstán ztratil obrovský jednotný trh SSSR. Z tohoto důvodu bylo mnohem těžší vstupovat na trhy zemí bývalého Sovětského svazu, především Ruska, protože dříve jejich ekonomiky byly vysoce integrované. Za druhé, kazachstánská ekonomika, stejně jako dříve, z velké části stále závisí na ruské ekonomice. Na Rusko připadá přibližně 15 % vývozu a přes 30 % dovozu z Kazachstánu. Ale rozdělení ekonomik obou zemí vytvořilo mnoho bariér pro pohyb zboží, kapitálu a pracovních sil. Na jejich zmírnění je třeba vynakládat hodně času, což brzdí úspěšný rozvoj ekonomiky Kazachstánu. Nezávislost sovětských republik vyvolala také problém mezi národy, především mezi domorodým a ruským mluvícím obyvatelstvem. Z Kazachstánu se začali stěhovat především Rusové a Němci. To mělo negativní dopad na fungování průmyslových podniků, kde v systému řízení a mezi inženýry a technické pracovníky převládali právě Rusové.

Nicméně, Kazachstán získal mnohem více. Především, se poprvé za téměř 300 let stal suverénním státem, zbavil se ruských imperiálních ambicí, získal právo plně disponovat svými přírodními zdroji, právo provádět nezávislou zahraniční a sociálně-ekonomickou politiku a být odpovědným za vývoj své země. Díky této možnosti Kazachstán za 5-7 let dosáhl makroekonomické stability, v zemi začaly platit vlastní peníze, bez nichž by obnovení výroby bylo nemožné, již v roce 1996 a 1997 jsou vidět první známky růstu HDP (o 0,5 % v roce 1996 a 1,7 % v roce 1997). Dalšímu růstu zabránila finanční krize v Rusku v roce 1998.

V důsledku úspěšně provedené sociální a ekonomické reformy v roce 2000, Kazachstán vytvořil, i když ne dosud zcela vyvinutou, ale životaschopnou tržní ekonomiku, nadále dosahuje stabilního vysokého hospodářského růstu a zaměřuje se na významné problémy sociálního rozvoje země.

Nová situace vyžaduje vysokou míru adaptability na podmínky ekonomické globalizace a postindustrializace. To zase vyžaduje nutnost hlubších strukturálních a institucionálních reforem, posílení institucí a mechanismů, které urychlí rozvoj a odstraní všechny překážky. Proto Kazachstán jako země „dohánějící rozvoj“ by se neměl orientovat pouze na krátké období. Východisko je třeba hledat ve vytváření podnikatelského a investičního prostředí na základě odpovědné hospodářské politiky a rutinních, ale spolehlivých strukturálních reforem.

Seznam literatury

- [1] AYDN, M., *Oil, Pipelines and security: The geopolitics of the Caspian Region*. In: Gammer, M.: *The Caspian region. A Re-emerging region*, London, Routledge, 2004, pp. 8.
- [2] BEJSENOV, S. D., *Rynok truda: social'no-ekonomičeskij analiz rynka truda*. In *Kazachstan : Ekonomika i žizn' č. 3*. Almaty: [s.n.], 1992. s. 10-14.
- [3] *Ekonomika SNG: 10 let reformirovanija i integracionnogo razvitija*. Ispolkom SNG. Moskva: Finstatinform, c2001. 420 s.
- [4] GALI, A., *Kontury kazachskoj nacionalnoj idei*. Almaty: Uš Kijan, 2004, 344 s.
- [5] CHOEJ-FAN, S., *Vnešnaja politika Kazachstana i obščestvennoe mnenije*. Almaty: Kompjuterno-izdatelskij centr AGU im. Abaja, 2000, s. 62.
- [6] *Istorija Kazachskoj SSR*. 2. vyd. Alma-Ata: [s. n.], 1967,. s. 150.
- [7] *Istorija Kazachstana*. Almaty: Daur, 1993.
- [8] ERMAKOV, V. A., *Kazachstan v sovremennom mire*. Almaty: Galym, 1998.
- [9] JESENTUGELOV, Arystan, *Ekonomika nezavisimogo Kazachstana: Perexodnyj period i teoretičeskaja osnova makroekonomičeskoj stabilizacii v Kazachstane*. Almaty: Exkl'uziv, 2005. 354 s.
- [10] JONSON, L., *Russia and Central Asia – a new web of relations*, 1st ed., London: Royal Institute of International Affairs, 1998, pp. 56.
- [11] KOROTČEŇA, I. M., *Sodružestvo nezavisimych gosudarstv*, Minsk: Pangraf, 1996.
- [12] KRASAVINA L. N., *Meždunarodnyje val'utno-kreditnyje i finansovyje otnošenija*. Moskva: Finansy i statistika, 2001, s. 381.
- [13] KUŠERBAJEV, K. E., *Kazachstansko-rossijskoe sotrudničestvo: sovremennoe sostojanie i perspektivy*. Moskva: RM, 2006, s. 14.

- [14] KVON LI, E., *Dnešnja politika Rossii v 1990-e gody (problemy i tendencii)*. Moskva: RAN, 1999. s. 25
- [15] LASÁK, J., *Kazachstán*. In: Kuchyňková, P. - Šmíd, T., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav MU, 2006, s. 147.
- [16] LAUMULIN, M., *Kazachstan v sovremennich meždunarodnich otnošenijach: bezopasnost', geopolitika*, Almaty: Kontinent, 2000, s. 391-392.
- [17] LITERA, B., *Problémy spolupráce a integrace zemí postsovětského prostoru*. In: Litera, B. (ed.at): *Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, s. 23.
- [18] MASLOV, D., *Privatizacija v Kazachstane: poteri i priobretinija*. In: Kontinent 8-21 prosince 1991, č. 11, s. 3.
- [19] MOROZOV, J., *Vojenno-političeskij sojuz Rossii i Kazachstana*, roč. 156, č. 6, 2005, s. 110.
- [20] MUCHAMEDIJEV, B., BORDOUSOV, O., *Torgov'la Respubliky Kazachstan za gody nezavisimosti*. In *Ekonomika i statistika*. 2. vyd. Almaty: [s.n.], 2001. s. 54.
- [21] TOKAJEV, K. K., *Pod s'tagom nezavisimosti*. Almaty: Bilim, 1997.
- [22] WANNER, J., *Ropná politika v oblasti Kaspického moře a ve Střední Asii*. In: Litera, B. (ed.at): *Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, s. 145.
- [23] ŽUMALY, R., *Geopolitika Centralnoj Azii*, Almaty: ISBN 9965-702-41-1, 2006, s. 453-454.

Elektronické dokumenty

- [24] 10 let Spolupráce Nezávislých Států (1991-2000). In *Statističeskij sbornik*. Almaty: [s.n.], c2009. s. 39. Dostupný z: <www.stat.kz>.

- [25] *Agenstvo respubliky Kazachstan po statistike* [online] [cit. 2002-10-15]
Dostupný z: <www.stat.kz>.
- [26] *Agenstvo respubliky Kazachstan po statistike* [online] [cit. 2004-10-15]
Dostupný z: <www.stat.kz>.
- [27] AŠIMBAJEV, D. *Kadry rešajut vse ili elita Kazachstana za desat' let*, [online]
[cit. 2003-12-16], s. 1.
Dostupný z: <dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=400>.
- [28] *Bělorus, Russija i Kazachstan prinjali projekt plana dějstvuj po formirovaniju Tamožennogo sojuza*. [online] [cit. 2008-03-17]
Dostupný z: <http://www.issa.ru/news/2008/03/17/news_1764.html>.
- [29] *Biznes po sosedski*. [online] [cit. 7. 2. 1998] Dostupný z: <www.eg-online.ru>.
- [30] BOGOMOLOV, O. *Vopros dnja: Začem Rossii nužen EvrAzES?* [online]
[cit. 2005-06-22] Dostupný z:
<<http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2005/06/22/93699>>.
- [31] BUTAJEV, A. *Status Kaspija*. [online] [cit. 2006-05-03]
Dostupný z: <<http://www.caspiy.net/dir3/sol/sol3.html>>.
- [32] GRAČ, D., GAZOV, A. *Kazachstan vse dalše i dalše ot Rossii*, In. *Rossija i musul'manskij mir*, roč. 180, č. 6, 2007, s. 50.
- [33] *Jevrasijskoe ekonomičeskoe soobščestvo(EvrAzES). Vneshnaja politika Rossii v podrobnostach* [online] [cit. 2005-11-22] Dostupný z:
<http://www.ln.mid.ru/nsvnpop.nsf/osn_copy/1FAC66E1F966D70AC32570430031544B>
- [34] *Kazachstán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [online] [cit. 2008-09-03],
s. 1-9. Dostupný z: <www.businessinfo.cz/cz/sti/kazachstan-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1001279/>.

- [35] *Kazachstán: V cifrach i faktach*. Almaty: Statistika, 1996.
Dostupný z: <www.stat.kz>.
- [36] *Kazachstán: V cifrach i faktach*. Almaty: Statistika, 2007.
Dostupný z: <www.stat.kz>.
- [37] KAŽEGEJDIN, A. M. *Social'no-ekonomičeskije problémy razvitija Respubliki Kazachstan v uslovijach reform*. In. Finansy i statistika. Moskva: Finansy i statistika, 1995. s. 5-12. Dostupný z: <www.finstat.ru>.
- [38] KIRINICIJANOV, J. *Što u nas na južnom flange?* In *Argumenty i fakty*, roč. 1369, č. 4, 2007, s. 3. Dostupný z: <http://gazeta.aif.ru/online/aif/1369/05_03>.
- [39] KOŠANOV, A., CHUSAINOV, B. *Reforma i makroekonomičeskije preobrazovania v Kazachstane*. In *Obščestvo i ekonomika*. 8. vyd. Almaty: RAN, 1998. s. 56-80. Dostupný z: <www.imepi-eurasia.ru>.
- [40] KUŠERBAJEV, K. *Kazachstan i Rossija – nadežnoe i dostojnoe souzničestvo*. *Kazachstan i sovremennij mir*, roč. 1, č. 8, 2004, s. 148.
Dostupný z: <http://ru.government.kz/site/news/2004/02/news024>.
- [41] *Nacional'nyj otčot o čelověčeskom razvitii v Kazachstane: Borba s bednosťju za lučšeje budušeje*. 2001. Almaty: PROON, 2001.
- [42] NAZARBAJEV, N. A. *Kazachstanskij put'*. Astana: [s.n.], c2009. 372 s.
Dostupný z: <www.zhol.kz>.
- [43] NAZARBAJEV, N. A. *Kritičeskoje desjatiletije*. Almaty: Atamura, 2003.
Dostupný z: <www.akorda.kz>.
- [44] NAZARBAJEV, N. A. *Osmyslenije projdennogo i dal'nějšeje demokratičeskoje reformirovanije obščestva*. Almaty: [s.n.], 1995, s. 11.
Dostupný z: <www.nomad.kz>.
- [45] NAZARBAJEV, N. A. *Strategija nezavisimosti*. Almaty: 1997, s. 41.
Dostupný z: <www.akorda.kz>.
- [46] *Ně vozvračšatsja nazad*, *Argumenty i fakty*, č. 12, 2007, s. 5.
- [47] *Osnovnyje napravlenija razvitija i razmeščeniija proizvoditeľnych sil Kazachstana na period do 2015 g*. In JESENTUGELOV, A., KULEKEJEV, Ž. *Publikacii i trudy*. Almaty: RGP, 2002. s. 1-35. Dostupný z: <www.economy.kz>.
- [48] *Prioritetnoje razvitije finansovogo sektora kak osnova ekonomičeskogo rosta*. In *Ekonomičeskoje obozrenije: Departament issledovannij i statistiki*. Almaty: [s.n.], 2004. s. 10.

- [49] *Realnaja politika i vostočnaja mifologija*, [online] [cit. 2006-05-25] Dostupný z: <http://www.dumaem.ru/indexkz.php?iq=st_show&st_kztm_id=8&st_id=925>.
- [50] SATPAJEV, D. *Rossijskij vektor kazachstanskoj vněšněj politiky*, [online] [cit. 2007-05-07] Dostupný z: <<http://www.rian.ru/politics/20070507/65024782.html>>.
- [51] SEDLÁČEK, M. *Osobnosti evolucii torgovo-ekonomičeskich otnošenij Čechii i Kazachstána*. In *Diplomatičeskii kurjer*, 1/2006. s. 206-207. ISSN 1814-7089.
- [52] *Statističeskij ježegodnik: Sodružestvo Nezavisimnych Gosudarstv v 2003 godu*. Moskva, 2004.
- [53] TOGANJAN, B. *Počemu Rossija ne Kazachstan*, In. *Rossija i musul'manskij mir*, roč. 159, č. 9, 2005, s. 99.
- [54] *Ukrajina vměště s Belorussijej, Rossijej a Kazachstanom sozdajut Organizaciju regionalnoj integracii*, [online] [cit. 2003-02-28] Dostupný z: <<http://www.analitik.org.ua/theme/3e5f83fb>>.
- [55] *Kazachstánsko-české vztahy* [online] [cit. 2007-03-06] Dostupný z: <<http://kazembassy.cz/cz/main/kazachstan/kazahstansko-cheshskie-otnoshenija/>>.
- [56] *Vstreča glav gosudarstv-učastnikov EvrAzES v Dušanbe*. [online] [cit. 2003-06-23] Dostupný z: <<http://www.army.lv/?s=1006&id=1302>>.
- [57] Vystoupení Nazarbajeva N. A. na slavnostním obřadu, věnovaného 12. ročníku Nezávislosti RK, [online] [cit. 2003-12-13] Dostupný z: <www.nomad.kz>.

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Vývoj HDP v období 1991-2006 [%].....	11
Tabulka 2 – Schodek státního rozpočtu Kazachstánu [% HDP]	14
Tabulka 3 – Růst spotřebitelských cen v letech 1992 – 2006 (v % k předešlému roku).....	15
Tabulka 4 – Základní ukazatelé zahraničního obchodu	17
Tabulka 5 - Největší obchodní partneři Kazachstánu.....	18
Tabulka 6 – Počet zahraničních podniků v Kazachstánu	19
Tabulka 7 - Seznam hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů pro Republiku Kazachstán v období 1989-1991. (v % k předchozímu roku)	31
Tabulka 8 – Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v Kazachstánu 1992-1994 [v %, 1991=100].....	32
Tabulka 9 - Vývoj cen v období 1991-1997 (v % k předchozímu roku)	33
Tabulka 10 - Dynamiky průmyslové výroby v období 1993-1997. (v % k předchozímu roku)	37
Tabulka 11 – Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v 1998-2004	38
Tabulka 12 - Obchodní výměna ČR - Kazachstán (tis. USD).....	54
Tabulka 13 – Přehled dovozu ropy do ČR dle zemí.....	55
Tabulka 14 - Bilance vzájemné obchodní výměny za posledních 5 let [v mil. USD].....	56

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Růst reálného HDP v Kazachstánu [%]	11
Obrázek 2 – Vývoj inflace v Kazachstánu v letech 1991-2007 [%]	15
Obrázek 3 - Stav kurzu dolaru	20
Obrázek 4 – Nezaměstnanost v Kazachstánu ke konci roku [%]	22
Obrázek 5 - Vývoj průměrné nominální mzdy v tenge	23

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	Vývoj ekonomiky Kazachstánu
Autor práce	Anastasija Fadejeva
Obor	Veřejná ekonomika a správa
Rok obhajoby	2009
Vedoucí práce	Ing. Jan Šolta, CSc.
Anotace	<p>Tato práce se zabývá vývojem ekonomiky Kazachstánu od doby oddělení od Sovětského svazu do konce roku 2006. První část práce je zaměřena na charakterizování základních hospodářských ukazatelů v ekonomice Kazachstánu od vyhlášení nezávislosti do roku 2006. Ve druhé části je podrobně analyzován samotný proces transformace ekonomiky v Kazachstánu. Třetí část se zaměřuje na rusko-kazašské vztahy. V další části práce jsou pak popsány kazašsko-české vztahy.</p>
Klíčová slova	vývoj ekonomiky, Kazachstán, proces transformace ekonomiky, Rusko, česko-kazašské vztahy

